

ព្រះរាជបណ្ណាល័យកម្ពុជា

កម្មវិធីសិក្សា

សៀវភៅចេញរាល់ខែ ពីព្រះរាជបណ្ណាល័យ

ឆ្នាំគម្រប់ពីរ

ខ្សែ ១១

ក្រុងភ្នំពេញ

រោងពុម្ពរាជការ ភ្នំពេញ

គ្រឹ. ឆ្នាំ ១៩២៨

ពុ. ស. ២៤៧១

អ្នកទទួលខុសត្រូវ ជំហៅ

បញ្ជីរឿង

ទំព័រ

- ១-ប្រវត្តិព្រះពុទ្ធរូបពុទ្ធ សាស្ត្រាចារ្យ សេដេស រៀបរៀងជាភាសាសៀម
ព្រះស្នេហាសាទេព បណ្ឌិតនៅព្រះរាជបណ្ណាល័យ ប្រែជាភាសាខ្មែរ . ៧១៩
- ២- អំពីលំនាំដើមហេតុ នៃការដែលបានស្គាល់ប្រាសាទអង្គរ លោកវិចិត្រ
គោល្យបែហ្វ អគ្គលេខាធិការ នៅសាលាបារាំងសែសនាចុងបូព៌ាប្រ-
ទេស អធិប្បាយ ក្រុមការ ជុំ-មេតី ប្រែចេញជាភាសាខ្មែរ . . . ៧២៨
- ៣- គតិលោក ឬ ច្បាប់ទូន្មានខ្លួន ទាញសុត្តន្តប្រដានិទ្ទ រៀបរៀង (ត)
(អត្ថបទនេះ មិនមានចុះផ្សាយទេ ព្រោះមានបោះជាសៀវភៅហើយ)
- ៤- កោសលី ឬ សេចក្តីខ្ចីលប្រអូសពាក្យកាព្យរបស់ បី ឆ. គឹមហាត់ ធ្វើ
រាជការនៅក្នុងមន្ទីរឫស្សីខ្សែលូសក្រុងភ្នំពេញ រៀបរៀង . . . ៧៥០
- ៥- សេចក្តីរាយការណ៍អំពីអ្នកតំណាងខេត្តកំពត នាំប្រាក់ចំនួន ១ ០០០រ
មកជូនព្រះរាជបណ្ណាល័យកម្ពុជាក្រុមការ ជុំ-មេតី ធ្វើរាជការក្នុងព្រះរាជ-
បណ្ណាល័យ អធិប្បាយ . . . ៧៥៩

ប្រវត្តិព្រះពុទ្ធរូបពុម្ព

សាស្ត្រាចារ្យ សេដេស រៀបរៀងជាភាសាសៀម

ព្រះស្នេហាសាទេព ក្រសេម

បណ្ឌិត នៅព្រះរាជបណ្ណាល័យ កម្ពុជា

ប្រែមកជាភាសាខ្មែរ

(២)

ព្រះពុម្ពដែលបានប្រទះក្នុងអាណាចក្រស្វាម ចំណែកចែកចេញ
ជាច្រើនពួកផងគ្នា តាមដែលបានស្នើសុំសាវ្រសាវ័កបានសេចក្តីមកអំពី
ព្រះរាជពង្សាវតារស្វាម គឺ :

ពួកទី ១ បែបព្រះបឋម (ឱ្យមើលរូបទី ២-៧)^(១) ដែលហៅដូចនេះ
ក៏ព្រោះរបស់ប្រភេទនេះច្រើន តែបានមកអំពីបរិវេណព្រះបឋមចេតិយ
មានលក្ខណៈដូចគ្នានឹងរូបគ្នាក៏ដែលបានប្រទះឃើញ នៅព្រះបឋមចេតិយ
ព្រះពុម្ពនៅព្រះបឋមចេតិយច្រើនតែជារូបត្រាមហាបាដិហារ្យ ព្រះពុម្ពនៅ
ទីនោះជាន់ចាស់បំផុត ធ្វើឡើងប្រហែលជាភាសាពុទ្ធសករាជ ៩៥០ ដល់
១២៥០ គាថា យេ ធម្មា ។ ជាភាសាបាលី គេហៅក៏ដោយអក្សរ
គ្រីន្ត ឬជាអក្សរខមបុរាណ ។

ពួកទី ២ ព្រះពុទ្ធរូបច្រើននៅតូហារមណ្ឌល (រូបទី ៧-៩) ព្រះពុទ្ធរូប
បែបនេះសុទ្ធតែធ្វើដោយដីដាស់ស្លឹកតែទាំងអស់ ពីពុទ្ធសករាជប្រហែលជា

១- រូបទាំងនេះចាស់ពេក ដើម្បីយកមកធ្វើពុម្ពឡើងវិញ មិនបាន ។

១៤៥០ - ១៥៥០ មានរូបពោធិសត្វខាងច្រើកមហាយានផង តាម យេ
ធម្មា ដែលចារឹកជាភាសាសំស្ក្រឹតចារឹកដោយអក្សរនាគរី ដែលគេ
ប្រើនៅក្នុងប្រទេសឥណ្ឌាច្រើនលើ ។

ពួកទី ៣ បែបខ្មែរ (រូបទី ១០ - ១១) បែបនេះកើតឡើងរួមសម័យ
ជាមួយគ្នា នឹងបែបនៅជ្រោយមល្លយ្យ ឬថ្មីជាងគ្នាបន្តិចបន្តួច ដឹងបាន
ដោយលក្ខណភាព និងគ្រឿងប្រដាប់ ដែលជាប់ស្របក្នុងលទ្ធិមហាយាន
ជាមួយគ្នា ។

ពួកទី ៤ បែបសុខោទ័យ (រូបទី ១២ - ១៣) បែបនេះសាងប្រហែល
ជាក្នុងពុទ្ធសករាជ ១៧៥០ - ១៩៥០ ច្រើនតែជាក្នុងព្រះពុទ្ធរូបដើរ ឬ
ដែលហៅថាព្រះលីលា ។

ពួកទី ៥ បែបអយុធ្យា (រូបទី ១៤ - ១៥) ជាបែបថ្មីមែន ។ តាម
ច្រើនមានព្រះពុទ្ធរូបមានកិរិយា និងឥរិយាបថតាមគ្រាផ្សេង ។ ។

ពួកទី ៦ ព្រះគ្រឿងផ្សេង ។ បែបទី ១ ព្រះពុទ្ធនៅបឋមចេតិយ មាន
ប្លែកគ្នាជា ២ បែបដែលចាត់ជាស្នាដៃឥណ្ឌា ក្នុងរជ្ជសម័យនៃព្រះចៅ-
គុប្ប (ប្រហែលជាក្នុងពុទ្ធសករាជ ៩០០ - ១២០០) សឹងបានប្រទះឃើញ
ក្នុងគូហ្វានៃវត្តព្រះពុទ្ធសាសនាជាច្រើន (ពាក្យថា គូហ្វា ក្នុងទីនេះ គឺគូហ្វា
ដែលគេចោះថ្មធំជាងរូង ហើយសាងព្រះស្តូប ឬព្រះចេតិយ បញ្ចុះព្រះពុទ្ធ
រូបទុកក្នុងទីនោះ) ។

អ្នកសិក្សាបុរាណគតិគួរសង្កេតមើលព្រះពុទ្ធរូបពុទ្ធ រូបទី ២ កាល

ពិនិត្យទៅហើយ នឹងឃើញព្រះពុទ្ធរូបនោះអង្គុយសំយុងព្រះបាទបែបយ៉ាង
 បារាំង ឬបែបអង្គុយកៅស៊ូ មិនអង្គុយបត់ព្រះបាទដូចបែបប្រទេសបួញ
 រូបឆ្លាក់ផ្សេងៗ នៅក្នុងគុហាស្រុកអង្គុយ ស្រុកកាន់ហើរ ស្រុកកាវី ស្រុក
 អេល្លោះ នឹងនៅតាមគុហាដែលជាវត្តព្រះពុទ្ធសាសនាដទៃៗ ទៀតទូទៅ
 ក៏សុទ្ធតែជាបែបអង្គុយសំយុងព្រះបាទទាំងអស់ រូបឆ្លាក់ចាស់ៗ ដែល
 ដឹកទៅប្រទះឃើញនៅកំឡុងនគរបឋម និងព្រះពុទ្ធរូបប្រធានក្នុងវត្តវ័យ
 ឬវត្តបឋមចេតិយ ក៏សុទ្ធតែជាបែបនេះដែរ ។

ម្យ៉ាងទៀតក្នុងគុហា ១ ដែលហៅថាគុហាបួសីខេត្តដំតាំងនៅខាង
 កើតទីក្រុមមឿននៃខេត្តរាជបូរីរបស់សៀម មានព្រះពុទ្ធរូបឆ្លាក់ ១ អង្គនៅ
 ក្នុងគុហានោះ អង្គុយសំយុងព្រះបាទសម្តែងធម៌ដូចព្រះពុទ្ធរូបដែលបាទ
 ពោលមកហើយ មានអក្សរចារឹកខ្ចីៗ ជាអក្សរសម័យពុទ្ធសករាជ ៩៥០-
 ១១៥០ ប្រាប់ទុកថា រូបឆ្លាក់នេះជាស្នាដៃរបស់បួសី អ្នកនៅក្នុងគុហា
 នោះសាងក្នុងសម័យនោះសឹងមាននាមថា សមាធិគុប្ក កាលឃើងត្រួត-
 ត្រាមើលមកដល់គ្រងនេះ ក៏មានមូលហេតុល្អមិននឹងកំណត់ថា ព្រះពុទ្ធ
 រូបទី ២ និងព្រះប្រធានក្នុងវិហារវត្តព្រះបឋមចេតិយ មានសេចក្តីទាក់
 ទងគ្នាយ៉ាងម្តេចម្យ៉ាង ទាំងអាចនឹងកំណត់អាយុសម័យនៃព្រះពុទ្ធ ដែល
 មានលក្ខណៈដូចគ្នាបានថា កើតឡើងក្នុងសម័យពុទ្ធសករាជ ៩៥០-១ ៥០
 ម្យ៉ាងទៀតព្រោះព្រះពុទ្ធអង្គុយនោះមានចារឹកតាថា យេ ធម្មា ដោយ
 អក្សរក្នុងសម័យនោះ សឹងមានគូយ៉ាងនៅៗ រូបទី ៣ ខាងស្តាំ ។

ក្នុងសម័យនោះ មានសេចក្តីកត់ហេតុរបស់ចិនពោលទុកយ៉ាងច្បាស់
លាស់ថា នៅជ្រោយមួយអន្លើរវាងស្រុកស្រីក្សត្រ (របស់ភូមា) និងស្រុក
ឥសានណាបូរី (របស់ខ្មែរ) មានរាជអាណាចក្រឈ្មោះ ទ្វារវតី ឯពាក្យថា
ទ្វារវតី មកប្រាកដជាឈ្មោះក្រុងស្រីអយុធ្យា ដែលព្រះចៅអ្វីថាងសាង
ឡើងកាលពុទ្ធសករាជ ១៨៩៣ តែចូលចិត្តហៅថា ព្រះចៅអ្វីថាងយក
នាមចាស់មកប្រើហៅក្រុងដែលសាងថ្មី ។

ក្រុងទ្វារវតីចាស់នោះប្រហែលជាតាំងនៅស្រុកសុធាណូបូរី ឬស្រុក
នគរបឋមឡើយនេះ កាលបើដូចនោះសោតតាងចូលចិត្តថា ព្រះពុទ្ធសម័យ
ព្រះបឋមចេតិយ ជាស្នាដៃរបស់អ្នកស្រុកទ្វារវតីសាងជាប្រាកដ ។

លំដាប់នេះនឹងពោលអំពីលក្ខណការ នៃព្រះពុទ្ធនោះជាដូចម្តេច
ព្រះពុទ្ធនោះជារូបព្រះពុទ្ធអង្គ ដូនកាលគង់លើផ្កាឈូក នៅទីផ្កាមាននាគ
២ សួយឡើង ដូនកាលជារូបព្រះពុទ្ធអង្គមានព្រះពុទ្ធរូបឯទៀតជាច្រើនអង្គ
ចោមរោម លក្ខណការនេះហៅថា មហាបាដិហារ្យ ដូចដែលពោលមក
ហើយខាងដើម ព្រះពុទ្ធរូបត្រាមហាបាដិហារ្យនេះ ប្រាកដមានក្នុងច្រ-
វត្តិព្រះពុទ្ធរូបគ្រប់ ៗ ប្រទេស ។

នឹងសម្តែងរឿងមហាបាដិហារ្យដោយសង្ខេប ដូចតទៅនេះ កាល
ព្រះបរមសាស្តាទ្រង់សម្តែងបាដិហារ្យបន្តិចបន្តួចក្នុងជាន់ដំបូង ហើយទ្រង់
ហាមមិនឲ្យអ្នកឯណានីមួយជាបព្វជិត ឬគ្រហស្ថឧបាសកឧបាសិកាយក
តម្រាប់ធ្វើតាមក្នុងការដែលនឹងទេវមានពួកភ័យនិគ្រន្ធ ដោយសម្តែងឥទ្ធិ-

បាដិហារ្យឡើយ ព្រះអង្គទើបទ្រង់សម្តែងមហាបាដិហារ្យតាមពាក្យអាភិធនា-
 រាបស់ព្រះបាទបសេនទិកោសល ២ប្រការ ប្រការទី ១ ហៅថា យមក
 បាដិហារ្យគឺព្រះអង្គទ្រង់ដំណើរទៅមកលើអាកាសដោយឥរិយាបថផ្សេងៗ
 នឹងទ្រង់បណ្តាលឲ្យកើតជាអណ្តាតភ្លើង និងទឹកខ្យល់ ចេញអំពីសរីរព្រះ-
 អង្គ ទាំងកាតខាងលើនិងកាតខាងក្រោម ប្រការទី ២ គឺទ្រង់បណ្តាលឲ្យ
 ព្រះអង្គប្រាកដទៅសព្វទិសាទុទិសក្នុងអាកាសវេហាស៍ និងគ្រប់ៗ កន្លែង
 គ្រប់ៗ អន្លើក្នុងទីជុំវិញ មានចំនួនច្រើនរាប់មិនគ្រប់ នៅរវាងកណ្តាល
 ទីដែលព្រះបូជនីម្ចាស់របស់ព្រះអង្គទៅប្រាកដ ព្រះអង្គទ្រង់សម្តែងធម៌ដោយ
 ព្រះអង្គឯង ក្នុងខណៈនោះវាលហកទៅបុត្រ បណ្តាលឲ្យកើតខ្យល់ព្យុះធំ
 បោកបក់មកធ្វើឲ្យពួកត្រីនិយន្ត្រន៍អប្បរាជ័យចាញ់វាលទៅអស់ ក្នុងគ្រា
 មានពួកត្រីនិយន្ត្រន៍ប្រែចិត្តបានត្រឡប់ចូលរាប់អានព្រះពុទ្ធសាសនា មាន
 ចំនួនច្រើនឥតបីប៉ែនគណនាត្រាស់ ។

នេះជាសេចក្តីសង្ខេបក្នុងរឿងមហាបាដិហារ្យ នៅមានរឿងដែល
 ទាក់ទងគ្នាដោយព្រះពុទ្ធ មានយ៉ាងឆ្លាតវៃក្នុងក្បួនសំស្រ្តឹតឈ្មោះ (ទីវ្យា-
 វទាន) ទៀត ក្នុងក្បួននោះពោលថា ។

ក្នុងខណៈនេះ គឺខណៈដែលកំពុងធ្វើបាដិហារ្យ ព្រះដ៏មានបុណ្យទ្រង់
 រំពឹងដល់វារៈចិត្តនៃសត្វលោក មានធម្មតាមួយយ៉ាងត្រាចុកថា កាលព្រះ
 ពុទ្ធអង្គ ។ ណាទ្រង់រំពឹងដល់វារៈចិត្តនៃសត្វលោកហើយ បណ្តាសត្វលោក
 ទាំងពួង រហូតដល់ស្រមោចកណ្តៀរមែនដឹងដល់ព្រះពុទ្ធរំពឹងនោះរាល់ ។

គ្រា ហេតុដូចនោះព្រះឥន្ទ ព្រះមហាព្រហ្មនិងទេវតាដទៃ ។ ទើបគិតថា
ព្រះពុទ្ធអង្គរំពឹងដល់វារចិត្តនៃសត្វលោកដោយបំណងអ្វីហ្ន៎ ក្នុងខណៈនោះ
ទេវតាអម្បាលនោះ ក៏កើតសេចក្តីគិតឡើងថា ការដែលព្រះពុទ្ធ
អង្គទ្រង់រំពឹងដល់វារចិត្តនៃសត្វលោកនោះ ក៏គឺព្រះអង្គបំណងនឹងធ្វើនូវ
មហាបាដិហារនៅនគរសាវត្ថី ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់សត្វទាំងឡាយ លុះ
គិតដូចនោះហើយ ព្រះឥន្ទនិងព្រះមហាព្រហ្ម ព្រមដោយពពួកទេវតាជា
ចរិវារច្រើនសែនដែលជីវិតវារព្រះហឫទ័យព្រះដ៏មានបុណ្យ ទើបអនុវត្ត
បាត់មកអំពីវិមាននៃខ្លួន ។ ទៅប្រាកដនៅទីចំពោះព្រះកក្កដាព្រះបរមសា-
ស្តា ព្រះមហាព្រហ្មនិងទេវតាទាំងឡាយដទៃ ។ នាំគ្នាដើរច្រកក្សិណ
ព្រះពុទ្ធអង្គ ៣ ជុំ ហើយចូលទៅថ្វាយបង្គំព្រះបាទយុគលដោយត្បូង
រៀងរាល់អង្គ ហើយក៏ចូលទៅអង្គុយរៀងរាយជាខាងស្តាំនៃព្រះសាស្តា
ឯព្រះឥន្ទនិងទេវតាដទៃ ។ កាលបានសម្តែងសេចក្តីគោរពរាប់អានស្រេច
ហើយនាំគ្នាអង្គុយគាល់ជាខាងឆ្វេងព្រះបរមសាស្តា គ្រានោះស្តេចនាគ ២
ឈ្មោះនន្ទនិងឧបនន្ទ បាននិម្មិតជាផ្កាឈូក ១ មានគ្របកផ្កាជាច្រើនពាន់
ធំប៉ុនកង់រាជរថ គ្របកផ្កាបទុមអម្បាលនេះ សុទ្ធសឹងតែជាមាសទាំងអស់
ឯទង់ផ្កាជាពេជ្រប៊ុតទាំងអស់ ហើយទើបនាំផ្កាឈូកនេះ ចូលទៅថ្វាយ
ព្រះបរមសាស្តា ។ ស្តេចឡើងគង់តែនៃព្រះវិគ្គនលើគ្របកផ្កានោះ ទ្រង់
រំពឹងដល់ព្រះបាទមីរបស់ព្រះអង្គហើយ ក៏ទ្រង់និម្មិតជាផ្កាឈូកបែបដូចគ្នា
នេះឡើង ផ្កា ១ ទៀតមានព្រះពុទ្ធអង្គគង់នៅខាងលើផ្កានោះដូចគ្នា ក៏

ប្រាកដជាព្រះពុទ្ធអង្គដែរជាសទាន់មុខទាំងខាងក្រោយ និងជុំ ។ វិញ
 ព្រះអង្គជាច្រើនណាស់រាប់មិនអស់ ផ្សាយរហូតទៅដល់ជាន់អកនិដ្ឋ ជា
 ពុទ្ធសកា ១ ដែលកើតអំពីព្រះពុទ្ធអង្គ ព្រះពុទ្ធនិម្មិតនោះ ។ អង្គខ្លះច្រើនម
 អង្គខ្លះឈរ អង្គខ្លះអង្គុយ អង្គខ្លះផ្គុំ អង្គខ្លះទ្រង់បណ្តាលឲ្យកើតជាតិ
 ភ្នំ អង្គខ្លះទ្រង់បណ្តាលឲ្យកើតជាអណ្តាតភ្នំ អង្គខ្លះទ្រង់បណ្តាលឲ្យ
 កើតជាផ្នែកបន្ទោរភ្នំព្រាត ។ ព្រះពុទ្ធនិម្មិតទាំងឡាយបានវិសដ្ឋនាបញ្ញា
 ផ្សេងៗ ដែលកើតមានឡើងជាច្រើន ដោយព្រះគាថាទាំង ២ សឹងមាន
 ៖ សចក្កដូចតទៅនេះ ។

ចូរលះយកវាសវិស័យ ហើយឥឡូវបំពេញព្រហ្មចរិយក្នុងសាសនា
 ព្រះពុទ្ធអង្គ ចូលទម្លាយសត្រូវពោលគឺមច្ចុរាជ បីដូចជាកុញ្ញជាតិ (ដំរី)
 ទម្លាយខ្លះដែលគេធ្វើដោយដើមអំពៅព្រៃដូចនោះ ។

បុគ្គលអ្នកប្រព្រឹត្តខ្លួនមិនចេញទៅក្រៅ ចាកពាក្យប្រដៅរបស់ព្រះពុទ្ធ
 និងរួចចាកសេចក្តីកើត និងសង្សារវដ្ត ហើយនឹងរំលត់ទុក្ខទាំងពួងបានបង្ក
 ដូចនេះ ។

ឯរូបពុម្ពនៅព្រះបរមចេតិយ បែបទី ២ ឃើញថាថ្មជាងបែបទី ១
 ដែលបានពោលមកហើយនោះ ទាំងគ្មានចារឹកអក្សរចុះណាជាគ្រឿងជួយ
 សតិបញ្ញា នឹងបានកំណត់សម័យឲ្យត្រឹមត្រូវ ឬឲ្យដិតទៅបាន តែប្រា-
 កដយ៉ាងច្បាស់លាស់ថា បើមិនជាស្នាដៃរបស់ខ្មែរពិតតែម្តង ក៏គង់ជា
 ស្នាដៃឈាយខ្មែរ ព្រះពុទ្ធរូបអង្គុយ រូបទី ២ នោះ មានលក្ខណៈប្រហែល

នឹងរួចម្នាក់របស់ខ្មែរចុកណា ហើយឯកំពូលស៊ីមដែលប្រាកដនៅរួចជា
គ្នាយ៉ាង ៣ រួច (គឺរួចទី ៦ រួចកណ្តាល រួចទី ៧ ខាងស្តាំនឹងខាងឆ្វេង)
នោះជារួចប្រាសាទរបស់ខ្មែរស្មោះ ដូចដែលនៅនគរវត្ត មុនដែលប្រែកែ
មកជាព្រះប្រាសាទសៀមគ្នានុសត្រង់ណា ។

ព្រះពុទ្ធរូបពុម្ព ដែលគេបោះពុម្ពរួមគ្នា ច្រើនៗអង្គនេះ ចូលចិត្តថា
គេធ្វើសំដៅគ្រាមហាបាដិហារ្យនោះឯង ឬធ្វើជំនួសរូបអតីតពុទ្ធអង្គ ១
សម្រាប់ ឬ ១ ឈុត លើសខ្លះខ្លះ រូបអតីតពុទ្ធអង្គនេះ មានលក្ខណៈ
ប្រហែលគ្នា នឹងរូបមហាបាដិហារ្យនោះណាស់ដែរ ។

បែបទី ២ ព្រះពុម្ពបែបទី ២ បាននឹងព្រះពុម្ពផ្សេងៗ ដែលបាន
ប្រទះឃើញក្នុងរូងគុហានៅទីជ្រោយមល្លយ្យ មានចំនួនច្រើន ដូចដែល
បានពោលមកហើយ ព្រះពុម្ពអម្បាលនេះគេធ្វើដោយដីលៅ ឬដីស្អិត
ហើយហាលឲ្យឆ្អិនដោយកំដៅព្រះអាទិត្យបានមកពីវត្តហាន និងភ្នំខាង
ក្នុងដែនមឿងត្រាំងខ្លះ បានមកពីភ្នំខ្សែមខាងមឿងជ័យាខ្លះ បានមកពីភ្នំ
អុកធ្លុះ និងគុហាសវ័នមឿងព័ទ្ធលុនខ្លះ ក្រៅអំពីព្រះពុទ្ធរូបហើយ
នៅមានរូបព្រះពោធិសត្វ អវលោកិតេស្វរៈ ឬលោកេស្វរៈនៅជាមួយ
ផង គាថា យេ ធម្មា ។ ដែលចារឹកមានតែជាភាសាសំស្ក្រឹតមួយ
យ៉ាង ភាសាបាលីគ្មានសោះឡើយ ខនេះធ្វើឲ្យមុខគួរជឿថា ពួក
សប្បុរសជនអ្នកសាងព្រះពុម្ពបែបនេះ ជាអ្នករាប់អានលទ្ធិប៉ែកមហា-

យានដោយពិតព្រះពុទ្ធដ៏មាននៅជ្រោយមង្គលយូរ ថែបខ្លះដូចរូបចម្លាក់
នៅស្រុកផ្សេងៗ រវាងឥណ្ឌូនិងជ្វា រឿងនេះមិនចំឡែកថ្ងៃកកស្ទាបអ្វី
ឡើយ ព្រោះអាណាចក្រប្រទេសស្រីវិជ័យ ដែលតាំងរាជធានីនៅស្រុក
ប៉ាលេមប៉ាង ក្នុងកោះសុមាត្រានោះ កាលពុទ្ធសករាជ ១១៥០-១៧៥០
បានរាតត្បាយអាណាខេត្តទៅដល់លើជ្រោយមង្គលយូរ ខាងទិសលើ
រហូតដល់មឿងជ័យា រួចព្រះពោធិសត្វដ៏ល្អដែលក្រុមព្រះដំរុនរាជានុភាព
បានប្រទះនៅមឿងជ័យានោះ ជាស្នាដៃដ៏ចិត្ររបស់អាណាចក្រស្រីវិជ័យ
តាំងព្រះពុទ្ធបែបទី ២ នេះ ក៏ប្រហែលជាស្នាដៃយ៉ាងល្អចំផុតរបស់
អាណាចក្រនេះមានចំនួនច្រើនណាស់ដែរ ។

(មានតទៅទៀត)

អំពីលំនាំដើម

ហេតុនៃការដែលបានស្គាល់ប្រាសាទអង្គរ

លោក វិក័ត្ត រតនៈ កោល្យ ថែហ្វ

អគ្គលេខាធិការ នៅសាលាបារាំងសែសនាចុងបូព៌ាប្រទេស អធិប្បាយ

ក្រុមការ ជំនុំ-ម៉ែវ ធ្វើការនៅព្រះរាជបណ្ណាល័យ ប្រជាភាសាខ្មែរ

(១)

ដែលបានឃើញអង្គរជាដំបូងនោះគឺក្នុងឆ្នាំ ១៦០០ អ្នកបួសម្នាក់នៅ
ក្នុងក្រុមសាងដូម៉ានិក ឈ្មោះតាប្រីយែល គឺរូបគា នៅស្រុក ស័នអន្លូនីអូ
ក្នុងប្រទេសអាមេរិក ចារឹកទុកក្នុងសៀវភៅមួយដែលបោះពុម្ពនៅស្រុក
វ៉ិល្លាដូលីដ កាលក្នុង ១៦០៤ ថាមានទីក្រុង ១ ចម្លែកដែលពួកព្រានជាតិ
ស្រុកអាយបានប្រទះឃើញ ក្នុងកណ្តាលព្រៃខ្មែរក្នុងឆ្នាំ ១៥៧០ ថាទី
ក្រុង ដែលអស់ទាំងអ្នកស្រុកមិនដែលឃើញមិនដែលស្គាល់ នោះនៅ
លើដីទំនាប មាត់ទន្លេមេកុងចម្ងាយ ១៧០ ល្បឿ គឺ ៦៨០ គីឡូម៉ែត្រ
ពីសមុទ្រ ទឹកឡើងនឹងដោរជាប់ដល់ទីនោះ ដូចជាក្រុងក្វាដ៍លគីវីរ
នៅស្រុក សេវិល ដែរ ក្រុងនោះសំណាកដៃដែលធ្វើសំខាន់ណាស់
ហើយមានទាំងកំផែងថ្មជុំវិញចំនួន ៤ ល្បឿ (១៦ គីឡូម៉ែត្រ) កម្រាស់
៤ ប្រាស គឺ ៦ ម៉ែត្រ ៤៨ សន្ធឹម៉ែត្រ កំពស់ ៥ ប្រាស គឺ ៨ ម៉ែត្រ ១០
សន្ធឹម៉ែត្រ មានចន្លោះជិតៗគ្នា ហើយរចនាជាបួនជុំវិញ ឆ្មាបារ ខ្លាធំ សីហា
ឥន្ទ្រី និង វិគ្គ ឃើញមានសិលាចារឹកជាច្រើនដែលមនុស្សមិនដែលដឹង

ទាំងគេហស្ថានសុទ្ធតែថ្មដ៏ច្រើនស៊ី ហើយចែកជាផ្នូរមានរបៀបរៀបរយ
ល្អ ការងារនៃគេហស្ថានទាំងនេះសង្កេតមើលទៅត្រង់ទ្វារ ហប់នឹង
បន្ទប់ហាក់ដូចជាថ្មដៃជាតិ រួមនឹង ឃើញមានមាស៊ីនទឹកនឹងប្រឡាយទឹក
ជាច្រើនសម្រាប់ការសំអាត ហើយឆ្ងាយៗ ពីគ្នាបន្តិចទៅ ឃើញមានវត្ត
នឹងទីក្រុងទាំងឡាយទៀត សេចក្តីអធិប្បាយពីអង្គរនេះ មានសេចក្តី
មួយជាភាសាស្រុកអឺរ៉ុប ដែលជាសេចក្តីចាស់ជាងគេនោះ មានដូចជា
ចំណោទដែលគេប្រទះឃើញក្នុងឆ្នាំ ៩០០ ហើយដែលពួកកេតន្យាវតារ
នឹងក្បាច់អលង្ករណ៍ខំស្វះស្វែងរក ក្នុងជាន់នោះនគរខ្មែរមានទីក្រុងដែល
កប់បាត់ទៅក្នុងព្រៃឥតមានដំណឹង ហើយពន្យាវតារក៏សាបសូន្យនៅក្នុង
ព្រៃជំនោះទៅ មានសេចក្តីកត់សម្គាល់ពីអង្គរទៀតក្នុងឆ្នាំ១៦៧៤ដែល
មានប្រយោជន៍ដូចសេចក្តីមុនដែរ សេចក្តីនោះអ្នកបួសជាតិបារាំងម្នាក់
ឈ្មោះសេហ្វ្រីយ បាននិយាយថា មានប្រាសាទ ១ ដ៏វិចិត្រចម្ងាយពីកន្លែង
ដែលខ្ញុំនៅចំនួន ៨ ថ្ងៃ ប្រាសាទនោះឈ្មោះអ្គ្គ្គ ជាប្រាសាទ ១ យ៉ាង
ធំដូចប្រាសាទស័ង្សវត្តនៅក្រុងរ៉ូមដែរ សំអាងនេះឃើញប្រកបជា
ប្រាកដនឹងសៀវភៅដែលនិយាយពីសសរនឹងផ្សាំងអង្គរវត្ត ឯរឿងដែល
ចាស់ជាងគេនោះ បានធ្វើក្នុងឆ្នាំ ១៦១០ ។

សេចក្តីទាំងនេះ អធិប្បាយថាប្រាសាទនេះ នៅវេលាដែលគេបាន
ឃើញហើយនឹងទៅជាកន្លែង ១ ដ៏ឧត្តម សម្រាប់អ្នកដំណើរ ។

គេមានដាំដើមពោធិនៅទីនោះ គេបើកសេចក្តីឯកចិត្តឲ្យខ្ញុំកំដរ
 គេធ្លាក់នឹងជួលជុលរួចទាំងឡាយ ក្នុងកាលនោះប្រហែលជាមានជួស
 ជុលខ្លះ តែមិនសូវប្រសប់ហើយឃើញមានស្នាមខ្លះដល់សព្វថ្ងៃនេះ ជា
 ក្រោយគតិសង្ឃរាជសេស្រីយនេះមក មិនដែលមានជាតិបារាំងណាម្នាក់
 និយាយអំពីទីក្រុងនេះឡើយ ហើយក្នុងវេលានោះទីក្រុងនេះហាក់ដូចជា
 ក្រោកឆើបឡើងបន្តិចពីដំណេក ក៏ប្រះដេកសន្ធឹបសន្ធាប់ទៅវិញ ឥត
 កម្រើក លុះដល់មកក្នុងកាលអ្នកដំណើរជាទីក្រោយ ដែលខំរុករានរក
 ក្នុងឆ្នាំ ១៨០០ ទើបបានឃើញទីក្រុងនេះច្បាស់ឡើងវិញ ។

លោកហង់រីមូហុត មកដល់ក្នុងប្រទេសឥណ្ឌូស៊ីនក្នុងឆ្នាំ ១៨៥៨
 លោកនេះជាអ្នកសង្វាគរុករានរកស្រុកប្រទេស បែបពួកសាក្សីនឹងពួក
 សុស្សៀ បានចេញពីប្រទេសអឺរ៉ុបមកស្វែងរកក្នុងអាគាសព្រៃភ្នំជាទីចាញ់
 ដើម្បីរកឥតទីនោះឡើយណា លោកហង់រីមូហុតគ្មានធ្វើទុកក្នុងចិត្តថា
 នឹងបានឃើញទីក្រុង ១ ដែលមិនស្គាល់ឡើយ ប៉ុន្តែលុះមកដល់ត្រើយ
 ហើយបានប្រទះឃើញប្រាសាទបាក់បែកក្នុងស្រុកខ្មែរ នោះក៏មិនព្រួយ
 នឹងខំប្រឹងពិនិត្យសង្កេតឲ្យច្បាស់ឡើយ គឺនៅវេលាដែលបានចូលទៅ
 ក្នុងខេត្តបាត់ដំបងដែលនៅជាខេត្តសៀមនៅឡើយ ទើបដឹងថានៅខាង
 កើតខេត្តសាច មានទីក្រុងបុរាណដែលបាក់បែកអន្តរាយ អ្នកបួស
 ជាតិបារាំងម្នាក់ឈ្មោះ ស៊ុលវេស្ត ក៏បានជួបដំណើរទៅនៅថ្ងៃ២២ យ៉ាង

វិយេ ១៨៦១ ពេលព្រះអាទិត្យៈ លោកមហាបាទប្រទះឃើញកំពូល
ប្រាសាទអង្គរវត្ត ក្នុងប្រជុំមែកឈើដែលមានវល្លិ៍ទុំពន្លឺទៅវិញទៅមក ។
សេចក្តីដែលអ្នកដំណើរនេះបានតែង អំពីដែលបានមកមើលប្រា-
សាទនោះ គេមិនអាចនឹងមើលហើយឥតសេចក្តីសាមនស្សព្រឹត្តិ
ឡើយ លោកនៅតែម្នាក់ឯងក្នុងព្រៃស្ងាត់ ហើយតាំងចាំពេលណាគិតរក
សេចក្តីខ្ពង់ខ្ពស់អស្ចារ្យ ដែលកន្លងមកហើយ ប៉ុន្តែប្រាសាទបាក់បែក
និមួយ ។ នោះ មានជាការដែលពិបាកនឹងគិត មានពួសពួងរឺស្រែកពី
ចម្ងាយ ហើយជួនកាលមានសត្វខ្លា ក្រោកស្ទុះរត់ក្នុងព្រៃស្ងាត់ នៅ
ខាងក្រោយកំពែងឃើញដើមពោធិ៍ដែលដុះមកជាច្រើនយថ្នាំហើយ មាន
ស្នូកាន់នៅជាប្រក្រតី ជួនកាលមានសត្វពស់ស្ទុះរត់មើលមិនទាន់ ឯ
មនុស្សជាតិស្រុកអាយ ដែលអ្នកដំណើរនេះបានសួរព័ត៌មានអំពីប្រា-
សាទទាំងនេះទៅ ឆ្លើយប្រាប់មកវិញមិនច្បាស់លាស់សោះ ថាអង្គរ
នេះគឺស្តេចទេវតាបានសាង ដោយមានយក្សជួយផង ហើយថាពួក
ស្រ្តីទេពអច្យុរ បានយោងជុំជុំបាយក្រៀមដែលជាងមានប្តីដែរធ្វើឡើងទៅ
លើ ហើយព្រមទាំងបង្ហាញដល់អ្នកដំណើរនេះ សំណាមម្រាមដៃដែល
ជាប់នៅថ្មថាជាម្រាមដៃទេវតា រួចពីនោះក៏បាននិយាយពីស្តេច ១ អង្គ
ដែលកើតយូរ ដែលមានរូប ១ នៅតែម្នាក់ឯងលើដីវាល មានស្មៅល្អិត
លុបក្នុងស្ងាត់ ។

លោកហង់រីមូហុតមរណភាពទៅ នៅវេលាជ្រោយ ដែលបានរក
ឃើញកង្កែបទ្រូច ឯសេចក្តីកត់សម្គាល់និងនំនូរដែលលោកបានគូរ បោះ
ដាក់ក្នុងកាសែត “ជុំវិញទ្រូច” នេះ ក៏ញ៉ាំងសាធារណជនឲ្យដឹងគ្រប់គ្នា
ដែលលោករកឃើញទាំងប៉ុន្មានអំពីប្រាសាទខ្មែរនោះ មិនត្រូវឲ្យសាច់-
ស្លូនទៅវិញឡើយ ។

ឆ្នាំដែលរកឃើញប្រាសាទបុរាណទាំងនេះ ត្រូវនឹងឆ្នាំដែលក្រុង
បារាំងសែសមកយកស្រុកកុសាំងស៊ុន និងឆ្នាំដែលមានសេចក្តីប្រាស្រ័យ
ទៅវិញទៅមក របស់រាជការបារាំងសែសនិងរាជការសៀម ដែលជាទី
នាំឲ្យបង្កើតរាជការទំនុកបម្រុងក្រុងកម្ពុជា ។

ក្នុងឆ្នាំ ១៨៦៤ មន្ត្រីសៀមម្នាក់ដែលតំណាងរាជការស្រុកសៀម
មកក្រុងភ្នំពេញនោះ គេបានហៅឲ្យចូលទៅវិញ ដូចនេះឃើញថាអំណាច
ផែនដីសៀមដែលផ្សាយលើក្រុងកម្ពុជា ជាច្រើនរយឆ្នាំនោះ ផុតត្រឹមឆ្នាំ
នោះហើយ ។

ភ្នាក់ងារបារាំងសែសដែលទទួលបន្ទុក មកតាំងអាណាព្យាបាលថ្មី
នោះ គឺមេកប៉ាល់ម្នាក់ឈ្មោះអែរណេសមារក៏ខ្ចីដំឡើងទ្រង់ លោក
ក៏មិនដឹងដំឡើងនេះ ជាហានមានតម្លៃ ហើយប៉ុនប្រសប់ បានធ្វើការ
ដ៏ប្រសើរនេះឲ្យសម្រេចបាន មិនយូរប៉ុន្មានលោកបានចាត់របៀបក្នុង
ស្រុកខ្មែរ ឲ្យបានសេចក្តីសុខសេចក្តីចម្រើន ដែលតាំងពីដើមរៀងមក

ទល់ត្រឹមនោះ មិនដែលឃើញមានសោះក្នុងក្រុងកម្ពុជា ដែលជាទតរ
តែងតែនៅក្នុងអំណាចមគរឯទៀត ។

ទៅរលាដែលមកតាំងនៅក្នុងភ្នំពេញ លោកកុំម៉ង់ដង់ដូដារតីដឺឡា
គ្រូពិចារណារក្សាបច្ចេកសិទ្ធិស្រីវិល្លយរបស់ជាតិខ្មែរ និងរុករានរក
ប្រាសាទបុរាណ ដែលលោកម្នីហុតបានរកឃើញក្នុងតំបន់ទន្លេសាបនៅ
វេលាដែលបើកកប៉ាល់ល្បាតក្នុងសមុទ្រមេឌីទែររេណេ នោះលោកឈឺ
តីណង្គជំទង់នេះបានធ្វើតទៅមើលប្រាសាទអាក្រូប៊ូល នៅស្រុកក្រិកផង
ហើយនៅវេលាដែលបានមកឃើញប្រាសាទអង្គរនោះ ក៏ហាក់ដូចជា
ប្រាសាទរបស់ស្រុកក្រិកកើតឡើងនៅមុខជាថ្មីទៀត ។

បានពិនិត្យមើលប្រាសាទទាំងនេះជាច្រើនដង ហើយអធិប្បាយ
អំពីតួរចម្លាក់ អំពីគំនូរ អំពីផែនទី និងភាពសណ្ឋានទីក្រុង ។
លោកដូដារតីដឺឡាគ្រូ បានជួបនឹងអ្នកដំណើរជាតិអាំងក្លេសម្នាក់ឈ្មោះ
ស-ប៊ុស្កុន ដែលទើបតែនឹងថតយកថតអង្គរវត្តហើយ។ ក៏បានស្គាល់គ្នា
នៅទីនោះ ឯរូបថតជាប់នឹងកញ្ចក់ដែលលោក ស-ប៊ុស្កុន ថតបាននោះ
ញ៉ាំងឲ្យលោកដូដារតីដឺឡាគ្រូ គិតឃើញដល់សេចក្តីត្រូវការលើវត្ថុនោះ
ដែលក្នុងកាលនោះមិនទាន់មានជាញឹកញយនៅឡើយ ហើយលុះដំណើរ
ជាន់ក្រោយបាននាំអ្នកថតរូបទៅជាមួយផង ។

ក្នុងពេលជាមួយនោះ បានចាត់ការរើរកទូទៅទាំងអស់ បានប្រែ
ពន្យល់ការស្រុកខ្មែរជាភាសាបារាំងសែស រឿងរ៉ាវដែលចារឹកជាអក្សរ

ទាំងប៉ុន្មាន ដែលអាចនឹងនាំឲ្យបានយល់ដល់នគរវិទ្យាពីដើមនោះ បាន
ប្រមូលផ្តុំគ្នាហើយពិនិត្យទ្រុឌទ្រោមដោយមតិចត់ បានយកលោកសង្ឃដែល
ស្ទាត់ខាងអក្ខរវិធី មកជួយពិគ្រោះ ឯរឿងរ៉ាវទាំងប៉ុន្មាននោះ ក៏កាន់តែ
ចូលជាពន្យល់ការបន្តិចម្តង ។ ហើយប្រាសាទអង្គរក៏អស់ទៅជាសេចក្តី
អស្ចារ្យទៅវិញតាំងពីនោះមក ឯឈ្មោះស្តេច ដែលគ្រងរាជ្យក្នុងក្រុងនេះ
បានស្គាល់ឡើងវិញ ។

ក្នុងឆ្នាំ ១៨៦៦ លោកកុំម៉ង់ដង់ដឺឡាគ្រេ បានទៅកាន់អង្គរទៀត
ជាមួយនឹងក្រុមជំនុំវិជ្ជាលោក១ក្រុម ដែលទើបនឹងតាំងបង្កើត ដើម្បីពិនិត្យ
ទន្លេមេកុង ហើយដែលលោកកុំម៉ង់ដង់ដឺឡាគ្រេនេះជាអធិបតី ដំណើរ
ទៅមើលនេះគឺជាដំណើរដាច់ក្រោយ បំផុតរបស់លោក ក្នុងថ្ងៃ ១ នោះជា
ថ្ងៃក្តៅ ពួកក្រុមជំនុំទាំងនេះជិះលើខ្នងជំរើរលេងជុំវិញអង្គរវត្ត ថ្ងៃក្រោយ
គេទៅទៀតទៅលេងឯប្រាសាទបាយ័ន វិមានអាកាសនិងប្រាសាទខ្លះៗ
ទៀតផង ។ នៅថ្ងៃ ១ សូយេតក្រុងជំនុំទាំងនេះបានរំលែកឲ្យបំបែកប្រាសាទ
បុរាណ មកប្រជុំជួបគ្នាវិញនៅកប៉ាល់សាលុបលេខ ២៧ ចតនៅមាត់ស្ទឹង
សៀមរាប នៅវេលាក្រោយដែលបានឈប់នៅផ្ទះចៅហ្វាយស្រុកជាតិ
ស្រុកអាយបន្តិច ។

ក្នុងពួកលោកខ្នងដឺឡាគ្រេទាំងប៉ុន្មាននោះ មានអូហ្វ្វីស្យែរ
កប៉ាល់ជំនង ២ នាក់ ដែលអង្គរឈឺឡើងដោយមនុស្សទាំងពីរនាក់នេះ
គឺលោកហ្វ្វីស្យែរនិង លោកល្វីដឺឡាពរត ។

ជនទាំងអស់គ្នាក៏បានស្គាល់ការ ដែលលោកហ្វ្រង់ស៊ីស្ការនីញ៉ាបាន
ធ្វើ អំពីដែលបានពិនិត្យទន្លេមេកុងប៉ែកខាងលើ អំពីត្រឡប់មកក្នុង
ប្រទេសឥណ្ឌូស៊ីន កាលក្រោយច្បាំងពីឆ្នាំ ១៨៧០-៧១ អំពីឥយ្យូនីន
ពួកចោរចិន (ប៉ារីយ៉ុងណា ឬពួកទង់ជ័យខ្មៅ) ដែលនាំឱ្យលោកមរណា
កាតក្នុងស្រុកហាណូយហើយបណ្តាលឱ្យបានវាយយកស្រុកតុងក៏ង ប៉ុន្តែ
ប្រហែលជាមានមនុស្សជាច្រើនមិនដឹងគំនិតរបស់លោកនេះ ដែលលោក
បានផ្តោតចិត្តក្នុងជាតិនេះថា នឹងត្រឡប់ទៅមើលអង្គរជាថ្មីទៀតឡើយ
ហើយនឹងបានធ្វើជាអ្នករក្សាប្រាសាទបុរាណ ដរាបលុះដល់កំណត់
ឈប់លែងធ្វើរាជការ ក្នុងសេចក្តីកត់ត្រារបស់លោកហ្វ្រង់ស៊ីស្ការនីញ៉ា
នោះមានច្រើនភាគដែលនិយាយអំពីក្បាច់អលង្ការខ្មែរ ដែលជាសេចក្តី
ពិរោះ សេចក្តីសរសើរវិស្វាសរបស់ជាងដែលធ្វើនោះ មានជាច្រើនទំព័រ
លោកបាននិយាយសរសើរថាដូចនេះ “ សប្បាយអ្វីម្ល៉េះ ដែលបានឃើញ
ខាងនេះថ្ម ខាងនោះរូប ហើយបន្តិចទៅទៀតប្រាសាទ ” លោកពិចារណា
រកបែបសាងប្រាសាទដែលបាក់បែកទៅ ដើម្បីដាក់ក្នុងផែនទីបញ្ចូល
ទៅជាមួយនឹងប្រាសាទបុរាណ ដែលរកឃើញហើយ ហើយលោក
និយាយតទៅទៀតថា “ យូរទៅទៀតគង់តែនឹងឃើញមានក្នុងស្រុកខ្មែរ
ប្រាសាទផ្សេងៗ ជាច្រើនដែលមិនទាន់បានស្គាល់ក្នុងព្រៃធំៗ ដែលសុទ្ធ
តែជាកន្លែងមនុស្សនៅកាលពីដើមទាំងអស់ ” ។

ការដែលលោកហ្វ្រង់ស៊ីស្ការនីញបានបំណងទុកនោះ មិនបាន
សម្រេច តែដល់ក្រោយមកលោកហ្វ្រង់ស៊ីស្ការនីញបានសម្រេច
ខ្លះដែរ ជាក្រោយដែលលោកកំរើនដង្ហើមឡើង មរណភាពទៅគឺក្នុង
ឆ្នាំ ១៨៧៧ នោះគេបានគិតថាត្រូវចាប់ផ្តើមការ ដែលមន្ត្រីនេះបានផ្តើម
ធ្វើតទៅទៀតប្តូរ គ្មានអ្នកសង្ឃឹមថានឹងមានចាត់មនុស្សជំនួសមកធ្វើការ
នោះសោះឡើយ ដោយការនោះជាការធំណាស់ ប៉ុន្តែបើនឹងឲ្យមានជា
ការរីកក្សាបំផុតដែលមានល្បីក្នុងស្រុកខ្មែរជាថ្មីវិញបាន ។

កាលក្នុងរដូវប្រាំង គឺរដូវក្តៅក្នុងឆ្នាំ ១៨៧១ លោកអាមីរ៉ាល់
"យូឡូ" ជាសេនាបតីក្រសួងជើងទឹកជាមួយនឹងលោក ស៊ីល ស៊ីម៉ុង
បានចាត់មនុស្ស១ក្រុមមកពិនិត្យប្រាសាទបុរាណខ្មែរនៅលើដៃស្រុកខ្មែរ
និងដៃស្រុកសៀម បានចាត់លោកដ៏ឡាភាវីឲ្យត្រួតត្រាពួកមនុស្សទាំង
នោះ ២ ឆ្នាំគឺនោះកប៉ាល់ ១ ឈ្មោះ ឡាសរីលីង បានចេញពីព្រះ-
គរ មកជាមួយនឹងកប៉ាល់សាលុប ១ ក្នុងកប៉ាល់នោះមានពួកមនុស្សនេះ
ជិះ តម្រង់ទៅឯខេត្តសាប ពួកមនុស្សទាំងនេះមានសុទ្ធតែពួកអ្នកប្រាជ្ញ
និងពួកឥន្ទ្រាដែលសម្រាំងរើសយក ហើយមានពួកចាហានជើងទឹកជួយ
អមថែមទៀត ។

រឿងរ៉ាវអំពីដំណើរនេះ លោក ដ៏ឡាភាវី បានអធិប្បាយក្នុងសៀវ
ភៅ១ ដែលបានគូរជាប្លង់ដោយដៃឯង ឯចំណែកខាងអលង្ការផ្សេងៗ

ដែលយកពីស្រុកខ្មែរទៅនោះ បានយកទៅតាំងប្រឡងនឹងរបស់ឯទៀត
 ដែលមានក្នុងលោកទាំងមូល កាលពីឆ្នាំ ១៨៧៨ ហើយដែលបានទីដ៏ឧត្តម
 នៅកណ្តាលក្បាច់អលង្ករណ៍ អេស៊ុប និងអលង្ករណ៍ចិន គ្រឿងអលង្ករណ៍
 នោះហើយ ដែលបានជាគ្រាប់ពូជនៃសារមន្ទីរខ្មែរនៅស្រុកត្រកាដេរ៉ូ
 សព្វថ្ងៃនេះ វេលាដែលមានសៀវភៅឡាតាំង ត្រូវបំបែកវិញ នោះអង្គរ
 ក៏តាំងមានជ័យជំនឿប្រសើរឡើង អស់ទាំងពុម្ពដែលធ្វើតំណាងប្រាសាទនោះ
 ក៏បានដំណឹងធ្វើឲ្យភ្ញាក់ផ្អើលដល់អ្នកស្រុកបារាំងជាច្រើន អំពីបែបក្បាច់
 អលង្ករណ៍ខ្មែរ ដែលគេពិនិត្យតាមក្រោយលំអានគោលដើម នៃការដែល
 គេចូលរាល់គ្នាអំពីជាងឆ្នាក់ដែលមើលមិនយល់ ហើយដែលគេទើបតែនឹង
 បានដំណឹងថាមាន(១) ឯគំនូររបស់លោក ឌីឡាពារត៍ បានធ្វើផ្សាយទូទៅ
 អំពីដំណើរដែលលោកបានជិះកប៉ាល់ឡាស៊ីវីលីនមក គ្នាខ្មែរឯណាៗ ចេះ
 អធិប្បាយដូចលោក អំពីរាងកាយទ្រង់ប្រាយយ៉ាងល្អ ឯគំនូរដែលលោក
 គូរនោះ មានឃើញព្រៃស្បែក មានដើមឆ្នោតនិងវល្លិដើមពោធិ៍ធំៗ នាំឲ្យ
 នឹកឃើញដល់ថ្វីដែររបស់ជានិរល ១ នៅស្រុកអ៊ុតាលីឈ្មោះព័ក់ណែស ។

លោកហ្សូរ៉ូ ជាពួកមីស្យុង ឌីឡាពារត៍ បានរកឃើញអង្គរទី២ទៀត

(១) ភស្តុតាងដើមទុកនៅសារមន្ទីររបស់ខ្មែរនៅត្រកាដេរ៉ូ នោះព្រមទាំងដែលតាំងរបស់
 នៅស្រុកម៉ារស៊ីបានចេញប្រាក់សាងជាប្រាសាទ ១ តាមផែនទីអង្គរវត្ត គេបានដឹងអំពីថ្វីដៃ
 ព្រមទាំងទាំងនេះ ចម្លាក់អលង្ករណ៍ខ្មែរដ៏ប្រសើរ មួយទៀតនោះបានមកពីលោក អេមូឌីញ
 ដែលតាំងនៅសារមន្ទីរធ្វើមេ ។

នៅខាងជើងខេត្តសាប ចម្ងាយ ១៧៦០ ម៉ែត្រពីទីនេះនៅបៀតភ្នំដងកែ ។

ប្រាសាទបុរាណខ្មែរដែលគេស្គាល់ឈ្មោះ ថា “ ចន្ទាយន្ទារ ” នោះ មានកំផែងពីថ្មក្រហមនិងថ្មប្រផេះ កំពូលបាក់បែកដាច់ខ្ទេចខ្ទីនៅកណ្តាល ព្រៃស្ងាត់ដែលភ្លើងព្រៃបំផ្លាញ ជាញឹកញយ ប្រាសាទនេះដូចជាអង្គរ ធំដែរ មានរូបទេវតានិងនាគធំៗ ចាំផ្លូវ រូបមនុស្សមានមុខញញឹម ឯស- សរទាំងឡាយនោះគឺជាប៉ុន្មាន ១ ទៅ ១ ហើយ ឯជញ្ជាំងមានឆ្លាក់ជារឿង រ៉ាំរ៉ៃបុរាណប៉ុន្តែឯអង្គរ នៅវេលា ដែលគេបានរកឃើញក្នុងឆ្នាំ ១៦០០ នោះ គេបានស្គាល់ថា ជាកន្លែងដែលគេបានតម្កល់សាសនានៅវេលា ក្រោយមកទៀត ឯចន្ទាយន្ទារនោះគេភ្លេចចោលនៅក្នុងព្រៃ លុះដល់ បារាំងសែសមក ទើបបានរកឃើញឡើងវិញ ហើយសព្វថ្ងៃនេះ ក៏នៅតែ ស្ងប់ស្ងាត់ទៀតពួកសម្លេងសត្វក្លោកនិងស្វានិងសត្វស្លឹកឈើជ្រុះ ។

ឯព័ន្ធរាវការស្តេចស្រុកខ្មែរដែលលោកដ៏ឡាគ្រូ បានប្រែនោះមាន តែរឿងរ៉ាវស្តេចក្នុង ៦០០ ឆ្នាំមុននេះ ក្នុងមហាសករាជដែលត្រូវនឹងឆ្នាំ សាងប្រាសាទអង្គរនិងប្រាសាទផ្សេងៗ នោះ ព័ន្ធរាវការនេះគ្មាននិយាយ បន្តិចសោះមានតែប្រាសាទបុរាណដែលមានចារឹកអក្សរ ដែលសាងដោយ កន្លែងផ្សេងៗ ក្នុងគនរខ្មែរ ទើបមានអធិប្បាយអំពីព័ន្ធរាវការស្រុកខ្មែរ ច្បាស់លាស់ល្អ ឯប្រាសាទទាំងឡាយនេះ ជួនកាលជាផែនថ្មលើក ឡើងនៅដាច់ពីគេមានចារឹកអក្សរ ជួនកាលជាអក្សរឆ្លាក់នៅលើខ្លោងទ្វារ ឬជញ្ជាំងធ្វើឲ្យអ្នក ដែលពិនិត្យរិះពិចារណាដោយមាំមួន ចារឹកខ្មែរទាំង

ឡាយនោះ បានបញ្ចូលក្នុងពួកចារឹកទាំងប៉ុន្មាន ដែលមានប្រទេសអាស៊ី
អក្សរទាំងឡាយបានធ្លាក់គ្រប់គ្រាន់តែឡើង ដែលគេមិនធ្លាប់ប្រទះឃើញ
ចារឹកក្នុងក្រុងឆ្នាំជាមួយសោះ ចំពោះក្នុងនិងប្រជុំអក្សរទាំងនេះ គេមិន
អាចនឹងមិនឈ្វេងយល់បានទាំងអស់ ទាំងនឹងយល់ដឹងម្តងរួចស្តេចនៅអង្គរពី
ដើមឡើយ មានចារឹកជាច្រើនក្នុងពួកនេះ ធ្លាក់ជាពាក្យសំស្ក្រឹត គេ
មើលចារឹកទាំងនោះទៅ មិនឃើញមានទាស់អ្វីសោះ ហើយឯចារឹក
ដែលធ្លាក់ជាភាសាខ្មែរ ក៏មានប្រការដូចគ្នា ដើម្បីនឹងមើលអក្សរទាំង
នេះឲ្យច្បាស់សេចក្តី ខាងគោងប្រជុំពួកអ្នកប្រាជ្ញធំៗ ដែលស្ទាត់ខាង
វិជ្ជាស្រុកស្រាវជ្រាវ គឺលោកបែរតែញ ១ លោកបារប័ ១ និងលោកអាចារ្យ
តែរន៍ នៅសាលាប្រជុំដំបូង នៅស្រុកឡើង ១ ។

អ្នកដែលពិនិត្យមើលអក្សរខ្មែរនោះ ត្រូវរាប់បញ្ចូលលោកលីយ៉េ
គឺឈាន់អេមូនីញ៉េ ដែលជាអ្នកចាប់ផ្តើមការតដោយប៉ុនប្រសប់អំពីលោក
កុំម៉ង់ដង់ឌុរ ដាវេនដឺឡា គ្រេមក តាំងពីឆ្នាំ ១៨៧៥ មកនេះ បានបង្កើត
ជាដំបូងសៀវភៅសព្វវិធាន បារាំង-ខ្មែរ អ្នកប្រាជ្ញនេះ ចេះតែរុះរើសង្វាត
ធ្វើឲ្យយើងចេះដឹងជាច្រើន អំពីនគរខ្មែរកាលពីដើម លោកបានរក
ឃើញចារឹកជាច្រើននៅក្នុងគ្រែ ឯចារឹកទាំងនេះទាំងឡាយបានជាប្រជាប់ដំបូង
ដែលជាប្រយោជន៍ក្នុងការរកឯកសារស្រុកខ្មែរ ក្នុងព័ត៌មានផ្តាច់ឆ្នាំ
ក្នុងឆ្នាំ ១៨៨២ លោកនេះដែលសរសេរឈ្មោះ បានអធិប្បាយថាដោយអំណាច
ការងាររបស់លោកអេមូនីញ៉េ ទើបការទាំងឡាយក្នុងស្រុកខ្មែរ ដែល

កន្លងមកនោះភ្នំច្បាស់ឡើង ហើយឯចារឹកសំស្ក្រឹតក៏បានលេចឡើងទៀត
អ្នកប្រាជ្ញនេះបានបន្ថែមសេចក្តីថាដូចនេះ មានតែព្រះទើបបានជ្រាបថា
សម្បត្តិអ្វីខ្លះដែលភាសាសំស្ក្រឹត ១ ភាគនេះ កប់ទុកឲ្យយើង ។

ធនិក្ករវត្តាដែលលោកអេចនេអ៊ូនីញ៉ា បានរៀបរៀងអំពីស្រុកខ្មែរ
នោះបានបោះពុម្ពសៀវភៅ ៣ ក្បាល សៀវភៅទាំងនេះធ្វើឲ្យអង្គររស់
ឡើងជាថ្មី ដោយសេចក្តីអធិប្បាយផ្សេងៗ និងក្បាច់ចម្លាក់ដែលនៅ
លើជញ្ជាំង ព្រមទាំងរឿងរ៉ាវ ទំនៀមទម្លាប់ស្រុក ឯធនិក្ករវត្តានោះ មាន
លោកម្នូរខ័, លោកហ្គូរនីរូខ, លោក ប៉ារីខ, លោកម៉ាស្ទើររ៉ូខ, លោក
គ្រាស៊ីយេខ, បានបំពេញបញ្ចប់ជាក្រោយទៀត ម្យ៉ាងវិញទៀតលោក
ល្វី ហ្វីលីប្រត និងលោក ស៊ីដេស បានរកគេនៅតាមការ ដែលលោក
បារប៊ី និងលោកបែរតេញ បានរកអំពីអក្ខរវិធី ហើយសព្វថ្ងៃនេះ យើង
បានដឹងច្បាស់អំពីសេចក្តីសុវិល័យនៃក្រុងកម្ពុជាកាលជាន់ដើម ហើយ
ដែលយើងអាចនឹងបង្កើតជារឿង ផ្ដុំវិញប្រាសាទបុរាណបាន ឥឡូវនេះ
យើងបានស្គាល់សម្បត្តិស្តុច ដែលគ្រងរាជ្យក្នុងអង្គរស្ទើរតែទាំងអស់
ដោយអំណាចចារឹកទាំងឡាយ ដែលបានរកឃើញ ចារឹកទាំងនោះធ្វើឲ្យ
យើងដឹងថា នគរដែលមាមប្អូននោះចាប់តាំងពីឆ្នាំ៧០០ ទៅដល់ឆ្នាំ ១២០០
ហើយឯព្រំប្រទល់នគរនោះ គឺជាច្រើនជាងព្រំប្រទល់សព្វថ្ងៃនេះ ក្បែរគ្រឹយ៍
ទាំងប៉ុន្មានដែលគ្រងរាជ្យក្នុងអង្គរនោះបើមិនមែនជាជាតិភ្នំសុខ្ឋ ក៏សុខ្ឋតែ

កាន់ទំនៀមទម្លាប់តាមភ្នំទាំងអស់^(១) មានពួកព្រាហ្មណ៍ជាច្រើនសម្រាប់
ខ្លួនស្ដេច ឯភាសាដែលរាប់អានជាងគេក្នុងព្រះបរមរាជវាំងនោះ គឺភាសា
សំស្ក្រឹត ឯរបៀបពិធីបុណ្យនិងរបៀបបង្ហើយបុណ្យនោះមានលំអានដូច
ស្រុកភ្នំទាំងអស់ តាំងពីរបៀបបន្ទាប់បន្សំឡើងទៅ គឺក្បួនហែត្រៀង
ប្រដាប់ត្រៀងសាស្ត្រាវុធ និងត្រៀងអលង្ការសម្រាប់ក្សត្រី ឯរាជ
នោះលេងរឿងរាមាយណ៍ ក្សត្រីនិងមន្ត្រីធំៗ ក្នុងព្រះបរមរាជវាំង នៅ
វេលាដែលដង្ហែចេញនោះ មានបាំងកូននិងក្សត្រីបាំងហែតាមក្រោយ
ជួនកាលសែននិងរាមាស ជួនកាលជិះលើខ្នងជីវីមានក្រាលកម្រាល ឯ
ស្ដេចនិងមន្ត្រីទាំងនេះ មានកិរិយាដូចជាមនុស្សក្លាហាន ដែលមានក្នុង
រឿងមហាការត គឺចូលចិត្តនឹងល្បែងនិងសេះនិងចម្បាំងជាតំខ្មែរ មានបែប
ដូចជាជាតិសណ្តែកដែរ គឺចែកចេញជា ៤ ពួក ពិតមែនតែសំអាងក្នុងចារឹក
ទាំងឡាយមិនពិតប្រាកដ តែដែលជាប្រាកដនោះ គឺឃើញមានពួកបរោ-
ហិត ពួកព្រាហ្មណ៍អភិសេកស្ដេចតាមទំនៀមទម្លាប់ឥណ្ឌា អំពីស្រោច
ទឹកពួករាជគ្រូអាចារ្យដែលបង្ហាត់បង្រៀនស្ដេចនោះ បានបង្រៀនវិជ្ជា
ផ្សេងៗ គឺវិធីតតត្ថុរលេខនិងក្បួនហោរា ក្បួនវេយ្យាករណ៍សំស្ក្រឹតនិង

(១) ដើមកំណើតជាតិខ្មែរនោះមិនទាន់ស្គាល់នៅឡើយ អាចារ្យកែវន័ស្មានថាប្រហែល
ជាពួកដែលបែកមកពីស្រុកខាងលិច ប៉ុន្តែមិនឃើញមានពន្យល់ការអ្វីធ្វើឲ្យឃើញជាក់ប្រាកដ
សោះ ដរាបដល់មកសព្វថ្ងៃនេះ មើលសៀវភៅវេយ្យាករណ៍ដែលលោក ស៊ី-ម៉ាស្បៀរ តែង
ពីឆ្នាំ ១៩១៥ ក្នុងភាគទី ១ ។

លក្ខណបញ្ញត្តិផ្សេងៗ ពួកព្រាហ្មណ៍ និងគ្រូទាំងនេះ ចាត់ការកសាង
ទៅស្ថានផ្សេងៗ និងរៀបចំគ្រួសារព្រាហ្មណ៍ទាំងឡាយ ម្យ៉ាងវិញទៀត
បានបង្រៀននូវធម៌ស្មាត់កំបាំងដល់ស្ដេច ដែលលោកអម្បុរឃើញ
ថាជាការធ្វើព្រលឹងការបូជាផ្សេងៗ ។

ចារឹក ១ ដែលរកឃើញនៅប្រាសាទអង្គរវត្ត ហើយដែលលោកចែកឲ្យ
បានប្រែនោះ ពង្សាវតារពួកព្រាហ្មណ៍ដែលមកនៅស្រុកខ្មែរ ដោយ
សេចក្ដីមេត្តាករុណា ហើយដែលដឹងតាមដូនកើតនៅស្រុកឥណ្ឌា វេលា
ដែលមើលចារឹកនោះទៅ ហាក់ដូចជាខ្លួនយើងទៅនៅក្នុងលោក ១ ផ្សេង
ដែលគេសិក្សាតែមន្តអាគម ហើយដែលអ្នករៀនសូត្រានោះផ្លូវចង្អៀត
គឺធ្វើទុក្ខករិយា ខំសិក្សានូវក្បួនវេទផ្សេងៗ សេចក្ដីនោះធ្វើឲ្យឃើញ
ថាជានោះ ព្រះឥសូរបួសវង្សរឿងភ្ជាប់ដូចព្រះអាទិត្យទាំង ១០០ ។

នៅប្រាសាទឥណ្ឌា មានពុទ្ធសាសនាដែលកាន់តាមលទ្ធិមហា
យាន ផ្សាយជាច្រើនទៅក្នុងស្រុកខ្មែរចាស់ មានបដិមាករជាច្រើន
និងចារឹកផ្សេងៗ បញ្ជាក់ឲ្យឃើញថាសាសនានេះ មានប្រើចូលបែប
សាសនាដែលនៅជិតគ្នា ដែលលោកហាមដារមេស្ដីទៅ និយាយថាមាន
ចារឹកសំស្ក្រឹតខ្លះ រំលឹកដល់ព្រះឥសូរក្នុងបទដើម ហើយដល់ព្រះពុទ្ធ
ក្នុងបទបន្ទាប់ អ្នកប្រាជ្ញនៅខាងបូព៌ាប្រទេសបានពិនិត្យឃើញថា បែប
នេះ មានច្រើននៅក្នុងស្រុកឥណ្ឌាដែរ កាលក្នុងសករាជជាមួយគ្នា

គេឃើញក្បត្រិយ៍ខ្លះផ្សាយសេចក្តីអនុគ្រោះ ទៅលើអ្នកកាន់សាសនាព្រះ
ឥសូរនារាយណ៍ ព្រះពុទ្ធសត្វមានព្រះហឫទ័យទៅពួកណាជាងពួកណា
ឡើយ ។

ចារឹកនៅអង្គរវត្តដែលពោលខាងលើនេះ បានធ្វើក្នុងឆ្នាំ ៨៤០ គឺជា
ចារឹក ដែលធ្វើក្រោយបំផុតក្នុងមហាសករាជដែលមានមកដល់យើង ។

គតិឆ្នាំ ១៣០០ មក ពង្សាវតារស្រួចបាត់ទៅជាច្រើនយុទ្ធា ដែល
បាត់នេះគឺជាយុទ្ធាប្រាសាទដែលមានចារឹកអក្សរ ចុះហេតុអ្វីបានជាបាត់
ស្ងួត ត្រង់នេះយើងក៏មិនបានប្រាកដ អំពីហេតុដែលនាំឲ្យបោះបង់អង្គរ
ដោយជាការគ្មានគេចាំសោះ ប៉ុន្តែប្រហែលតែមកពីកើតចម្បាំង នឹង
ស្រុកសៀមជាញឹកញយហើយគេលុកលុយបានជាច្រើនគ្រា ទើបស្រុក
ខ្មែរបោះបង់ទីក្រុងនេះចោល លុះដល់មកឆ្នាំ ១.៦០០ ទើបមានសិលា
ចារឹកនៅអង្គរជាថ្មីទៀត ក្នុងចារឹកទាំងនេះគ្មានចារឹកណាមួយធ្វើចំពោះ
ទៅសាសនាផ្សេងៗសោះ ចារឹកទាំងអស់មានកិរិយាចំពោះតែទៅពុទ្ធ
សាសនាចារឹកទាំងអស់នេះធ្លាក់នៅលើសសរអង្គរវត្ត សម្តែងនូវជ័យជម្នះ
របស់ពុទ្ធសាសនា ក្នុងប្រាសាទសម្រាប់សាសនាព្រាហ្មណ៍ដែលមានពុទ្ធ
រូបទីបមាសជាជំនួសបដិមាករព្រះនារាយណ៍ ចារឹកទាំងនេះមានសេចក្តី
ដើមជាភាសាបាលីជាច្រើន គឺជាជ័យជម្នះពុទ្ធសាសនា ក្នុងកោះលង្កា
លើសាសនាចាស់ក្នុងស្រុកខ្មែរ ។

នៅវេលាដែលបានរៀនវិជ្ជាក្នុងស្រុកឥណ្ឌាទៅ គេបានដឹងអំពីរឿង
 រ៉ាំរ៉ៃចិន ដែលមានប្រយោជន៍យ៉ាងធំក្នុងវិជ្ជាទាំងនេះ គឺសុទ្ធតែជាពួកអ្នក
 ដំណើរជាតិចិនទាំងអស់ដែលធ្វើឲ្យយើងដឹងអំពីស្រុកឥណ្ឌា កាលដើម
 គ្រិស្តសករាជ ហើយអ្នកដែលរិះរកវិជ្ជាឥណ្ឌានោះ ត្រូវការដល់ចារឹកហ្វា-
 ហៀននិងហៀនក្បងជាញឹកញយ ចំណែកខាងពន្យល់ការស្រុកខ្មែរនេះ
 ទៀត ក៏ស្រុកចិនធ្វើឲ្យយើងបានដឹងដែរ គឺមានសេចក្តីពណ៌នាធូន បរិ-
 ចូណ៍អំពីស្រុកខ្មែរក្នុងកាលដែលប៉ូប៊ីស៊ីយ៉ូរឿង ។

ក្នុងឆ្នាំ ១៨១៥ លោកអាប៊ីលរេមុយសាត បានប្រព្រឹត្តាសាចិនមក
 ជាភាសាបារាំងសែស សៀវភៅ ១ ដែលជាវត្ថុគួន ជាភាគទុកស្តេចក្រ-
 ប៊ីឡាយទ័នបានតែង អ្នកដំណើរនោះស្តេចចិនបានចាត់មកឯនគរចិនឡា
 ក្នុងវេលាផុតឆ្នាំ ១៣០០ ឯសេចក្តីដែលតែងនេះ លោកប៊ូលប៊ីស៊ីយ៉ូរឿង
 ប្រែជាថ្មីទៀត^(១) ហើយឃើញមានជាច្រើនទំព័រដែលសាស្ត្រអំពីអង្គរ ។

កាលក្នុងជាន់លោកអាប៊ីលរេមុយសាតនោះ គ្មាននរណា ១ ជឿថា
 ប្រាសាទដែលជាវត្ថុគួនបានឃើញនោះ គង់ទ្រង់នៅដរាបដល់សព្វថ្ងៃនេះ
 ឡើយ លុះតែសំបុត្រនឹងសេចក្តីកត់សម្គាល់របស់លោកហង់រីមូហុតបាន
 ផ្សាយក្នុងលោកឡើង អំពីដែលបានឃើញប្រាសាទបុរាណទាំងនេះ
 ទើបចារឹករបស់ជាវត្ថុគួននេះមានគេត្រូវការឡើងដែរ គួរឲ្យពរសព្វសា-
 ធុការឲ្យបានសេចក្តីដែលលោកប៊ូលប៊ីស៊ីយ៉ូរឿងប្រែនោះ បោះពុម្ពឡើងជា

(១) មានក្នុងប៊ុលីតាំងសាលាបារាំងសែសនៅព្រះស្រុកប្រូមេស វ្យែ ២ ។

សៀវភៅហើយសៀវភៅនេះនឹងមានអ្នកដែលមើលនោះជាច្រើន ។

ជាវត្ថុនេះជាអ្នកណែនាំ ១ ដ៏មានតម្លៃ គាត់បានយកចិត្តទុក
ដាក់ឲ្យចេះដឹងការទាំងអស់ តាំងពីការតូចតាចបន្ទាប់បន្សំដែលអ្នកដំណើរ
ជាតិជាមួយនឹងគាត់តែងពណ៌នា គ្មានរបស់អ្វីរួចពីភ្នែកគាត់ឡើយ សេចក្តី
ដែលគាត់តែងតាំង ៤០ ចំពូកនោះ មាននិយាយអំពីបែបរាងទ្រង់ច្រាយ
ស្រុក អំពីរដ្ឋក្នុងស្រុក ទំនៀមទម្លាប់របស់អ្នកស្រុក របររក្សត្រា
ធិការ និងផលដែលកើតក្នុងស្រុក គាត់បានពិនិត្យឃើញថា ស្រុក
នោះនៅស្រួលណាស់ ព្រោះស្រួលរកស្រូវអង្ករ ស្រួលរកកិរិយា
ស្រួលធ្វើរបរពាណិជ្ជការ អំពីផ្ទះសម្បែងនោះគាត់បានអធិប្បាយដោយផ្ចិត
ផ្ចង់ គឺផ្ទះរាជការសុទ្ធតែប្រក់សំណរសង្កសី ឯផ្ទះឯទៀតប្រក់ក្បឿង
ដីដុត ហើយឯផ្ទះបណ្តាពស្រូវវិញនោះសុទ្ធតែប្រក់ស្បូវទាំងអស់ ក្នុង
កន្លែងសម្រាប់ធ្វើសន្និបាតនោះបង្អួចធ្វើពីមាសទាំងអស់ នៅជញ្ជាំងមាន
ធ្លាក់ជារូបដំរីហើយគេឃើញមានកញ្ចក់រៀបរៀងជាជួរ អ្នកដំណើរនេះ
សាសពួតទៅទៀតថា នៅក្នុងវាំងមានប្រាសាទកំពូលខ្ពស់ ១ នៅខាង
លើប្រាសាទ កំពូលខ្ពស់នោះ មហាក្សត្រិយ៍តែងផ្គុំនៅ អ្នកស្រុកទាំង
អស់និយាយថា ក្នុងប្រាសាទនោះមានព្រលឹងពស់ ១ មានក្បាល ៩ ជា
ម្ចាស់ផែនដី ថាព្រលឹងនោះនិម្មិតជារូបស្រ្តី ១ រាល់យប់ ហើយស្តេច
តែងតែទៅផ្គុំជាមួយជាដំបូង បើទោះជាអគ្គមហេសីស្តេចទី ១ ក៏មិនហ៊ាន
ចូលទៅក្នុងទីនោះដែរ លុះយាមទី ២ ទើបស្តេចចេញពីក្នុងបន្ទប់នោះទៅ

ផ្ដំនឹងអគ្គមហេសី ឬស្រ្តីជាបរិវារទៀតបាន ហើយបំណា ១ មិន
ឃើញព្រលឹងពស់នេះមក នោះកំណត់ព្រះជន្មស្ដេចអយ្យត្រីមនោះឯង
បើស្ដេចខានមិនបានទៅផ្ដំនឹងពស់នោះ ១ យប់នោះនឹងមានកើតចលាចល
អ្វីមិនខាន រឿងដែលអ្នកដំណើរចិនអធិប្បាយនេះ មិនទាន់រលប់ពី
ខួរក្បាលជាតិខ្មែរនៅឡើយ ហើយសព្វថ្ងៃនេះ នៅក្នុងភូមិខ្លះ ក្នុងនគរខ្មែរ
នៅមានរៀបចំធីត្វាយដល់ព្រលឹងនាងនាគី ដែលជាមាតារបស់នគរនោះ។

ឯចំពូកក្រោយបង្អស់ ក្នុងសៀវភៅដែលជាវត្ថុនៃតែងនោះមាន
សារបានថា អំពីស្ដេចយាងចេញ ជាវត្ថុនានាបាននៅក្នុងតំបន់អង្គរ
ជាង ១ ឆ្នាំ ហើយបានឃើញស្ដេចយាងចេញបួនឬប្រាំដង គាត់បាន
អធិប្បាយជូនបរិច្ចណិ អំពីរបៀបក្បួនដៃហែលថាដូចនេះ មានសេនា
សេះនៅពីខាងមុខក្បួន ហើយខាងក្រោយបន្ទាប់មានទង់ជ័យតូច-ធំ និង
តួរក្បួន ្រ្តីក្នុងកំរងបានចំនួន ៣០០ ទៅ ៥០០ នាក់ ប្រដាប់ដោយ
សម្បត្តិមានគំនូជាដើមឈើមែកឈើ មានផ្កាសៀកត្រចៀកកាន់ចន្ទ្រគ្រប់ៗ
ដៃ ដើរជាជួរតាមដោយពួកៗ ទោះជាតណ្ហាលថ្ងៃក្ដី ចន្ទ្រតាំងឡាយនោះ
អុជឲ្យឆេះជានិច្ច រួចពីនោះទើបមានស្រ្តីក្នុងកំរង ដែលកាន់គ្រឿង
ប្រដាប់ស្ដេច ពីមាសនិងប្រាក់និងគ្រឿងអលង្ការផ្សេងៗ មានបែបទី១
ពីគ្នា ហើយដែលខ្ញុំមិនអាចនឹងដឹងថាគេប្រើប្រាស់ដូចម្ដេច គឺនោះ
ទៅទៀត មានស្រ្តីក្នុងកំរងកាន់លំពែងនិងខ្នង ស្រ្តីទាំងនោះ
សុទ្ធតែជាសេនាអមផ្ទាល់អង្គរបស់ស្ដេច ទើបមានរទេះរចនាទៅដោយ

មាស ទឹមតាវៃនិងទឹមសេះបរតាមតីក្រោយ សេនាបតីនឹងព្រះរាជ-
 វង្សានុវង្សទាំងឡាយ ជិះដំរីទាំងអស់ដើរទៅខាងមុខហាលភ្នែកឆ្ពោះទៅ
 កាន់ទីធ្លាយ ឯក្លោះទាំងឡាយដែលបើកបាំងសេនាបតីនឹងព្រះរាជវង្ស-
 នុវង្សនោះ មានចំនួននិងគណនាពុំបាន ក្រោយពួកទាំងនេះមានមហេសី
 នឹងចរិវរស្តច ជិះវេ ជិះរទេះ ជិះដំរីរៀងគ្នាទៅ មានភូសប្រហែល
 ជាង ១០០ រចនាដោយមាសបើកបាំង នៅក្រោយស្រ្តីទាំងនេះ គឺស្តេច
 ឈរលើដំរី ហើយព្រះហស្តទ្រង់ព្រះទ័នដំរីចិត្រ(១) អស់ទាំងភូតដំរី
 សុទ្ធតែចងចង្អុលមាស មានភូសចំនួនជាងម្ភៃមានពណ៌សរចនាដោយ
 មាសបើកបាំងថ្វាយ ឯដងភូសទាំងនេះសុទ្ធតែធ្វើពីមាសទាំងអស់ មាន
 ដំរីជាច្រើនប្រហៀតគ្នាជុំវិញស្តេច មានសេនាសេះ ១ ពួកកាំងរាជីទាំង
 នេះ មិនឲ្យជិតស្តេច បើស្តេចទ្រង់យាងទៅកាន់កន្លែងដែលនៅជិតៗ
 នោះ ទ្រង់គង់លើវាមានស្រ្តីក្នុងរាំង ៤ នាក់សែនទៅ ។

នៅវេលាដែលមើលសេចក្តីទាំងនេះ ហើយនរណាៗដែលមិនគិត
 ដល់រឿងដែលមានជាប់នៅជញ្ជាំងអង្គរវត្តនោះ មានរឿង១ដែលធ្លាក់នៅ
 ជញ្ជាំងប្រវែងប្រហែលជាង១០០ម៉ែត្រ រឿងនោះអ្នកដំណើរទាំងអស់បាន
 ស្គាល់ថាជារឿងលើកទី២(២) រួចនេះធ្លាក់នៅក្រោមក្បាច់ស្លឹកឈើ ដែល

១- ព្រះទ័នដែលមាននៅក្នុងរាំងនៅក្រុងភ្នំពេញនោះប្រាកដជាព្រះទ័នរាជស្តេចខ្មែរកាលពី
 ដើមហើយ ។ ២- ចម្លាក់នៅជញ្ជាំងអង្គរវត្តនោះ អ្នកដំណើរជាតិអាណ្តមិនម្នាក់ឈ្មោះដុក
 ទ័របានស្រង់ដែលបានមកមើលអង្គរបានតែង ហើយវាយសេចក្តីជាដំបូង នៅវេលាក្រោយ
 ដែលលោកមូហុតបានរកឃើញ ការនេះលោកសិដេសបានចាប់ធ្វើទៅទៀត បា. ពិនិត្យទៅ
 ឃើញមានរឿងជាច្រើនដែលធ្វើតាមរឿងរាមាយណា ។

រចនាដោយផ្នែកផ្នែក ជាតំណាងរំងៃស្តេច ១ និងកងទ័ពកំពុងដើរ ១ កង
មានរូបស្តេចឈរនៅលើដំរី ហើយឆ្ពោះព្រះកត្ត្រទៅកាន់ទីឆ្ងាយ ដូចជា
កាលដែលជាវត្តានគាត់បានពិនិត្យមែន មានសេនាសេះជិះលើខ្នងសេះ
អស់ទាំងទាហានឈរជាជួរអណ្តាប់តាមដូចជារបង មានព្រាហ្មណ៍កាន់ភ្លើង
ជ័យ មានស្តេចស្រ្តីគង់លើអង្រឹងមានពួកមហាស្រពពាក់ម្ជុំស្រួចហើយ
មានបាវព្រាវកូនក្មេងនឹងខ្ញុំកញ្ជៈ - ល។ ហើយមានបរិវារដង្ហែមិនចេះ
ផុត មានពណ៌ប្រផេះដូចជាស្រមោល ហើយសម្លៀកបំពាក់នោះគេធ្វើ
តាមចិត្តនឹក ធ្វើជាពណ៌មាសនឹងជាពណ៌ក្រហមនេះ វេលាដែលនិយាយ
ដល់មកកងទ័ពនេះ យើងក៏គិតដល់ទៅកងទ័ពស្តេច ដែលទើបនឹងលើក
នៅមុខ ម៉ែរសាល់ស្រុកបារាំង មានប្រគំតន្ត្រីសួរនិងស្រឡែងខ្មែរ កណ្តាល
ទីស្ងាត់នៅអង្គរ ។

ជាវត្តានមិនមែនជាអ្នកអធិប្បាយអំពីស្រុកខ្មែរ តែម្នាក់ឯងទេ ក្នុង
ពង្សាវតារចិនពួកត្បូងពួកត្បូងខាងត្បូង និងពួកតាង ក៏មានជាច្រើនចំពូក
ដែលនិយាយអំពីស្រុកហ្វូណាន ដែលជាស្រុកខ្មែរចាស់^(១)នគរនេះកាល
ក្នុងដើមគ្រិស្តសករាជថ្មីថ្មើចរិច្ចណា ឯដែលដែលកើតក្នុងស្រុកនោះ គឺ
មាសគ្រឿងក្រអូចនិងត្បូង គេមានធ្លាក់រូបពីរឈរគឺខ្លឹមច្បង ពួកអ្នក
ដំណើរចិនបានសាសនាទៀតថា ក្នុងស្រុកនេះមានសត្វបបាត និង សត្វ

១- មើលសៀវភៅហ្វូណាន ដែលមានសៀវភៅយូណេស្កូ តាំងនៅក្នុងបុរីព័ត៌មានសាសនា
បារាំងសែស នៅបុរីប្រទេស ខ្មែរ ៣ ឆ្នាំ ១៩០៣ ។

សេកជាច្រើន ។

ដោយជាប់ស្ដានមេត្រីនឹងស្ដេចស្រុកចិនជាមាំមួន នោះស្ដេចស្រុក
ហ្វ៊ុលានបានចាត់រាជទូតនាំសួយសារអាករទៅថ្វាយ ស្ដេចស្រុកចិនជា
ញឹកញយ ឯសួយសារទាំងនោះសុទ្ធតែជាផលដែលមានក្នុងស្រុក ជួន
កាលជាដំរី ឯសត្វនេះដោយព្រោះរូបរាងវែកព័កគេ ក៏ស្រុកចិនគេថាសត្វ
ឧត្តរាតចង្រៃទើបក្នុងកាលនោះមានព្រះរាជប្រកាសស្ដេចស្រុកចិន ហាម
មិនឲ្យនាំដំរីចូលទៅ ព្រោះសត្វដែលរូបរាងវែកមកពីស្រុកឆ្ងាយនោះ
អាចនឹងបង្កើតជាមេជម្ពូកនឹងនគរបាន ។

(មានតទៅទៀត)

កោសលី

គឺ សេចក្តីខ្ចីលប្រអូស

ពាក្យកាព្យរបស់ ចឺ ឆ. គឹមហាត់ ធ្វើរាជការនៅមន្ទីរ

ប៉ុស្តិ៍ឃ្វលួស ក្រុងភ្នំពេញ រៀបរៀង

កោសលី

កោសលីជាភាសាបាលី	ប្រែតាមសម្តីខ្មែរនិម្មល	
គឺខ្ចីលប្រអូសក្នុងកាយពល	គ្មានគិតរាល់ពីការងារ	។
មុននឹងបរិយាយស្រាយរឿងនេះ	ខ្ញុំសូមរើរក្នុងទីយា	
រំលឹកនឹកគុណព្រះពុទ្ធ	ធម្មាសង្ឃាធន់ពេកក្រៃ	។
រួចខ្ញុំសូមថ្លែងចែងអធិប្បាយ	កែស្រាយរាយតាមដោយនិស្ស័យ	
ប្រាជ្ញាធម៌អាចក្រឡបមេឃ	ដូចពេជ្រពុំឆ្កែអាបរង្សី	។
សូមពួកបណ្ឌិតព្រឹទ្ធាចារ្យ	ឧបដោ ហាអស់សម្តី	
ដែលខ្ញុំពាលហើយពុំគប្បី	សេចក្តីខុសឆ្គងគង់ពាក្យពិត	។
សត្វលោកត្រូវដឹងប្រឹងបង្ការ	កុំឲ្យបាបណាឆ្ងាមកជិត	
ត្រូវខំសង្វាតឧហាតពិត	ត្រូវប្រើគំនិតគិតការល្អ	។
ដូចជាគួរប្រសើរខ្ចីល	ក្រាលដោយមន្ទិលអធិការណ៍	
ជនក្រពេជ្រគបៈបរិវារ	គោនចេះយុទ្ធតកុំឲ្យចៀត	។

បើខ្ញុំត្រូវសេចក្តីណាតិចតួច	ខ្ញុំលច្ចលមកជិតរឹតសិកស្សៀត
ទុក្ខារីងផ្លូវឆ្លងមកទៀត	ឧបស្ស័រខ្លាតឃ្លាតពីប្រាណ ។
ខ្ញុំលនាំខ្លួនខាតច្រើនពន្លឺក	មហាសន្លឹកគុណពុំបាន
ជនានុជនកុំរាប់អាម	ទើបបានឆ្ងាយថ្កានពីអប្បលក្ខណ៍ ។
ខ្ញុំលធ្វើការងារគ្មានធនធាន	ខ្ញុំលពុំគិតរៀនគ្មានយសសក្តិ
ខ្ញុំលរតាមពិភពវិស្វាសៈ	ខ្ញុំលស្ម័គ្រព្រះពុទ្ធគ្មានចេស្តា ។
ខ្ញុំលដកដង្ហើមប្រាសជីវិត	ខ្ញុំលគិតពុំបានថ្វីបញ្ញា
ខ្ញុំលនិយាយពុំចេះរវាងហោរ	ខ្ញុំលដើរយាត្រាខ្លួនពុំខាន ។
ខ្ញុំលស្តាប់សព្វសូរស្រែងជាថ្ងៃ	ខ្ញុំលចង់គង់តែនឹងខានបាន
ខ្ញុំលធ្វើបុណ្យខានគង់ក្រប្រាណ	ខ្ញុំលរកកំសាន្តខានសប្បាយ ។
ខ្ញុំលស្ម័គ្ររៀនធម៌ធ្លាក់ទេវក	ខ្ញុំលលក់ទំនិញគ្មានលុយចាយ
ខ្ញុំលឆ្លុះតន្ត្រីរតន៍ក្រហាយ	ខ្ញុំលសំអាតកាយគ្មានភ្លើងល្អ ។
ខ្ញុំលថែរក្សាពុំបិទថេរ	ខ្ញុំលសរសេរពុំចេះអក្សរ
ខ្ញុំលពុំចង់មាននឹងបានក្រ	ខ្ញុំលល្អគង់តែបានអប្រិយ ។
ខ្ញុំលមើលឃ្លុះទៅគង់ពិលខ្វាក់	ខ្ញុំលថ្នាក់ថ្នមចែកក្តីចេតិ
ខ្ញុំលពុំការវាចាគ្មានស្មារតី	ខ្ញុំលរកខន្ត្រីគ្មានអំណត់ ។
ខ្ញុំលរៀនក្រមច្បាប់ត្រូវផ្ដន្ទា	ខ្ញុំលរកទ្រព្យគង់កំសត់
ខ្ញុំលរៀននព្វន្តពុំចេះកត់	ខ្ញុំលប្រតិបត្តិការងារដ្ឋលមិនខាន ។

ខ្ញុំល្បីនូវនិយត្រូវតាបត្តិ	ខ្ញុំលស្កាត់ធ្វើម្តេចនឹងដួចប្រាណ	
ខ្ញុំលបោសជម្រះពុំស្អាតហែន	ខ្ញុំលប្រានធ្វើម្តេចរលំខ្លួន	។
ខ្ញុំលចង់ធ្វើម្តេចនឹងបានជាប់	ខ្ញុំលរាប់ធ្វើម្តេចដឹងចំនួន	
ខ្ញុំលប្រើមគ្គតាមយុត្តិសុទ្ធ	ខ្ញុំលពួនធ្វើម្តេចនឹងបានបាត់	។
ខ្ញុំលហៅធ្វើម្តេចនឹងស្គាល់នាម	ខ្ញុំលស្បៀមធ្វើម្តេចបានក្តីស្ងាត់	
ខ្ញុំលជេញធ្វើម្តេចនឹងត្រាត់ខ្ចាត់	ខ្ញុំលណាត់ធ្វើម្តេចត្រូវវេលា	។
ខ្ញុំលលាងធ្វើម្តេចនឹងបានជ្រះ	ខ្ញុំលធ្វើការហាសខាតកាលា	
ខ្ញុំលរក្សាសីលកើតវេរ	ខ្ញុំលទារធ្វើម្តេចគេនឹងសង	។
ខ្ញុំលឲ្យធ្វើម្តេចគេនឹងអរ	ខ្ញុំលតទំនិញខាតទ្រព្យផង	
ខ្ញុំលចរចាល្អនាំសៅហ្មង	ខ្ញុំលចង់ម្តេចនឹងដួចប្រាថ្នា	។
ខ្ញុំលទន្ទេញធ្វើម្តេចបានចាំ	ខ្ញុំលដាំធ្វើម្តេចបានផ្លែផ្កា	
ខ្ញុំលខាត់ធ្វើម្តេចបានជ្រះថ្លា	ខ្ញុំលស្អប់តណ្ហាទៅអបាយ	។
ជនអើយមើលចុះខ្ញុំលទ្រមក	នាំកើតកលយុគផងទាំងឡាយ	
តែងមករួមរឹតជិតកិតកាយ	នាំឲ្យអន្តរាយប្រើនរេកក្តាត់	។
ខានឃើញរបស់ស្រស់សោកា	អស់ទាំងទ្រព្យសឹងរសាត់	
វិនាសសាច់ស្មៅសណ្តានខ្ចាត់	ដួចថ្មលិចបាត់ក្នុងគង្គា	។
ពុំដែលអណ្តែតត្រសែតឡើង	ពុំដែលបានថ្កើងមួយវេលា	
រមែងស្លូតត្រង់ដួចច្រាន	រកងទេវនាកាលបក្ខ	។

ជនខ្ជិលក្អកក្អមកដល់	ខ្ជាយខ្ជល់ចិត្តជ្រួលអួលអន់អាត់	
ហាក់ដូចលំពែងត្រូវវែងធ្លាក់	មកចាក់ត្រូវចំដើមឧក	។
ហើយដើរលួចប្លន់សន្សំឆន	ធ្វើបាបមហាជនច្រើនគ្រៀបត្រា	
ធ្វើបញ្ចវេកគ្នានរកា	ខ្វះអត់អាហារស្លាប់ក្នុងព្រៃ	។
មានខ្លះធ្វើជាស្វាមយាចក	សូមទានលួចឆក់ជនដទៃ	
ពុំមានរក្សាអីក្រុងគេនៃ	ពុំមានភិក្ខុយខ្លាចរាជការ	។
ខ្លួនកម្លាំងពេញកាយពល	ពុំចេះទប់ទល់ល្បឿនជីវ	
បាទថង់យាមមួយស្វយដាក់ស្នា	ដើរសូមអាហារគេអាស្រ័យ	។
ធ្វើបូកយ៉ាងនេះពេញជាថោក	ចាញ់បូកភ្លោកបក្សីថ្ងៃ	
នាំខូចតូចពង្សវង្សសែយ	ពេញជាចង្រៃក្នុងលោកា	។
ត្រកូលណាមួយមានកូនខ្ជិល	វង្សនោះមន្ត្រីលតុជ្រះថ្លា	
ដូចជាព្រះចន្ទក្នុងហត្ថា	រាហ័យក្បួនមហាសម្បើម	។
ព្រៀងលានជិតខាងគេនិគ្ខា	គេប្រជុំគ្នានិយាយដើម	
ថាពូជនេះពេញជាពុំធ្វើម	ដូចទឹកសន្សើមឆាប់វិនាស	។
មនុស្សខ្ជិលតែងធ្វើឲ្យរដ្ឋា	អាច់ទុនឆាយាពុំទុកាស	
ដូចក្អែកដែលជាប់គ្រឿងប្រាក់មាស	នាំកើតនិរាសគ្រប់ទីឋាន	។
នគរនោះឯងដូចផ្កាបា	គ្មានភ្លើងនោះណាពុំកុំផាន	
ប្តីប្រពៃពុំរាប់អាទ	ដូចព្រះសូរ្យឆានបង្គំស្មី	។

សាសនាបម្រុងក្នុងស្រុកនោះ

ទាបទំន់អ្នកសូន្យឆាប់ខ្លី

ខ្ញុំសូមជាសំគៀនក្រើនកុលបុត្រ

ត្រូវខំសម្លាប់កោសជា

ត្រូវមានសេហ្មការដែលធ្វើ

ឲ្យបានឆោមឆើតកើតផល

មិនត្រូវត្រូវតែងថាឡើយហត់

ខិតខំរៀនសូត្រតាមមាតិ

ត្រដាត់ដំណើរក្នុងណា

ខំឲ្យបានផលយល់កោះត្រើយ

ធម្មជាតិបុប្ផាផ្កាក្នុងរូប

ដូចជាត្រង់ដៃថ្ងៃថ្នាំ

សុខតែងកើតក្រោយទុក្ខជានិច្ច

គួរកុលបុត្រគ្រប់អត្ថ

គិតទៅនឹងយល់ស្គាល់តម្លៃ

បើចង់បានសុខតោងឧស្សាហ៍

មិនត្រូវនៅជេកត្រេកក្នុងខ្លួន

យល់ការរាក់រៀននៅវែងឆ្ងាយ

ពុំបាទមានឈ្មោះឆើតសិរី

ដូចមានកាក្កាតលាភា

ដំរីសេសសុទ្ធកបជ័យ

ដោយវិយាគឺឧស្សាហ៍

ត្រូវខំអើពើរៀនរចនា

បីដូចមាតាស្ម័គ្របុត្រភ្នា

ចិត្តត្រូវសង្កត់រាល់វេលា

ដែលប្រាជ្ញនានាបានត្រេចហើយ

ត្រូវប្រឹងធ្វើការកុំឲ្យស្បើយ

ទើបបានក្តីល្មើយក្នុងកាយ

តែងក្រាបលូតចេញពីចន្ទា

កើតពីទុក្ខរាល់ទិវា

បើសុខសូន្យលិចកើតភ័យ

រោគរិះគិតពាក្យនេះណា

សុខប្រសើរក្រៃជាងទុក្ខា

រៀនសូត្រធ្វើការរបរទាំងឡាយ

ត្រូវចេះមើលមើលនាយអាយ

ទើបបានសម្បូរយកាយភិរម្យ

ត្រូវមានព្យាយាមឲ្យណាស់សា	ឧបមាដូចសត្វធ្វើទ្រង់	
កណ្តៀតប្រាណមិនបាចធំ	ពាំដំបកផ្គុំធ្វើគ្រីហា	។
តូច ៗ តិច ៗ ប៉ុចដង្គំ	ជាដំបូកធំខ្ពស់មហិមា	
កើតពីព្យាយាមតាមពណ៌មា	គួរជនកុំរាងយ៉ាងហ្នឹង	។
មិនត្រូវគិតណាយស្តាយកម្លាំង	គោនចេះតតាំងរកទីពឹង	
រិះរកវិជ្ជាជាខ្លួននឹង	គោនចេះជញ្ជឹងប្រើប្រាជ្ញា	។
គោនយល់ថាវិជ្ជាលោកីយ៍	លោកុត្តរក្តិធំណាស់សា	
តម្រិះចេះតិចតួចអួតថា	ចំណេះអាត្មាឥតនរណាស្មើ	។
គិតបែបដូចនេះប្រហែសសល់	ខ្លួននឹងមកផ្តល់ខនដំណើរ	
ខូចកិច្ចរៀនតម្រិះប្រសើរ	ខានដើរទៅកាន់ភូមិសុខា	។
គំនិតគិតនេះដូចកង្កែប	ពួនវែបកងទឹកអណ្តូងណា	
សម្គាល់យល់ទីនៃអាត្មា	គ្មានវាលដល់សាណាស្មើបាទ	។
ប្រសិនប្រសព្វឃើញសមុទ្រ	គង់តែទន្ទឹមស្ងួតមិនខាន	
កង្កែបគង់គិតកិតក្រាក់ប្រាណ	មើលងាយទីឋានរបស់ខ្លួន	។
បើកង្កែបឆ្ងាយមានប្រាជ្ញា	គង់នឹងប្រាជ្ញាយ៉ាងសមសួម	
ចង់បាននាទីដែលធំធូង	បាទខ្លួនហែលលេងជាសុខុម	។
ដូចជាកុលបុត្រប្រកបល្អិតណ៍	ខំគិតស្វែងស្វាគម្រមូលផ្តុំ	
ប្រាជ្ញារករៀនវិជ្ជាធំ	ត្រសែតត្រសុំតាមវេណី	។

តាំងពីព្រលឹមទល់ព្រលប់	ខំរៀនពុំយប់ខំសឹក	
ពិនិត្យធម៌អាថ៌កំបាំង	ទំយាវកវិគ្គានសម្រាន្ត	។
ប្រឹងរៀនវិន័យចម្លើយសុខ	ដែលព្រះពុទ្ធទុកឲ្យគ្រប់ប្រាណ	
ស្គាល់ជីវិតអាចគ្រប់ទាំងប៉ុន្មាន	ដឹងអស់លាក់ហេតុសោសនា	។
មិនចេះពោលថាអាត្មាចាស់	ឬនៅក្នុងណាស់ក្រគណនា	
មិនគួរខំរៀនវិន័យ	នាំឲ្យវេទនាលំបាកកាយ	។
ពីព្រោះវិន័យច្រើនហើយជ្រៅ	ក្រយ៉ាងសន្លៅទៅវែងឆ្ងាយ	
ហត្ថាខ្ចីសល់កុំខ្វល់ខ្វាយ	ទុកកាយក្រសោបឧបត្តិ	។
កុលបុត្រណាពោលពំនោលនេះ	ហៅថាពុំចេះល្ងង់ពេញទី	
មើលសត្វស្រមោចលើច្រវាក់	ជាទីគួរគិតពិចារណា	។
ស្រមោចខ្លួនតូចៗ ពេកសល់	ប្រឹងខំចល់ពាក់អាហារ	
ធំៗ ជាងខ្លួនបីបួនណា	យកទុកប្រើការដល់ត្រាក្រ	។
បើពាក់ព័ន្ធអាហារធំ	ស្រមោចកុះកុំនាឈូឆរ	
នាំគ្នាម្នាវត់ស្រុះស្រ	ទទួលអំណរពាក់ចំណី	។
ដូចពួកកុលបុត្រឧត្តុង្គសក្តិ	រៀនអាក់ព្រោះពុំយល់សេចក្តី	
ពាក្យក្នុងគម្ពីរបទបាលី	នាំគ្នាយាតខ្ចីប្រឹងវិនិច្ឆ័យ	។
សម្រស់សម្រួលផ្ទៀងពិនិត្យ	រាវរកពាក្យពិតពាក្យប្រពៃ	
យូរទៅគង់យល់ភ្លឺសន្តិ	អរុណាទ័យពេញភ្លឺថ្លា	។

ភូមិ ១ ផ្គត់ភោគជាតិ
រឿងនេះខ្ញុំជ្រៀបប្រៀបឧបមា
ឧស្សាហ៍សង្គ្រោះសន្តោសគ្នា
ព្យាយាមមាំមួនធូលីទាំងមុត
ប្រទះតម្រិះឧត្តមល្អ
ដូចមេមាន់ល្អប្រឹងកកាយ
មិនចេះកំណាញ់ស្នូដូដាតិ
មិនគិតឲ្យកើតផលសិរី
កំណាញ់កើតពីខ្លួនធ្វើទាន
កុំឲ្យយល់យង់វង់កុសល
បើខ្លួនកំណាញ់លាក់តម្រិះ
តម្រិះតម្រាយអន្តរាយា
ត្រូវយកតម្រាប់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ
ឃើញធម៌ល្អ ១ បរិវត្តាត់
ព្រះទ័យមេត្តាសត្វទូទៅ
ប្រដៅឲ្យខំរៀនធម្មា
ខ្ញុំប្រែកថាភោគសាសនៈ
ឲ្យភ្នំល្អលះច្បាស់ពណ៌រាយ

ដូចសូត្រវិញ្ញាណវិញ្ញាណ
សាមគ្គីបណ្តាកុលបុត្រ ។
ខំរៀនវិជ្ជាវិសេសសុខ
គ្មានពុតខូចខ័លខ្លួនក្នុងកាយ ។
ចេះចែកបន្តបន្តក៏ផ្សាយ
បានបាយចំបែកចែកកូនស៊ី ។
បានហើយវេចត្បិតលាក់វិក័រី
ដូចដីគ្មានដីគ្រក់សល់ ។
ជាទីប្រធានទាំងដាច់ផ្តល់
ដូចខ្វាក់ពុំយល់ស្គាល់លោកា ។
មិនឲ្យគេចេះពីគាតា
ខ្លួនស្លាប់កាលណាអសារបាត់ ។
ជាត្រូវសុខលើបរិស័ទ
ទេសនាប្រាប់សត្វគ្រប់ ៗ គ្នា ។
ពុំដែលស្ងៀមនៅ ១ វេលា
បច្ច័យសួគ៌ានិព្វាននាយ ។
ពុំទាន់អស់លក្ខណៈទូលាយ
សូមជនសម្លាញ់អត់ទោសា ។

រឿងនេះខ្ញុំតែងតាមគំនិត	ខំគិតរំពឹងនឹងបញ្ចេញ	
ទាបទង់ពន់ពិតឥតឧបមា	សូមទានមេត្តាកុំនិទា	។
គួរមើលពិគ្រោះអស់ពាក្យនេះ	បើល្អសូមរិះក្នុងទ័យ	
កុំឲ្យបាចធម៌កោសជា	មកធ្វើជាមារពាធាបាទ	។
បើលះខ្លួនរួចដូចបំណង	នេះគេញជាច្បងជនសព្វហ៊ាន	
ដូចជាទង់ជ័យអម្បាលមាណ	លោកសឹងរាប់អាទិហៅថា ល្អ	។
មានកេរ្តិ៍មានឈ្មោះមានយសសក្តិ	មានមាសមានប្រាក់ខ្ញុំកំផរ	
ញ៉ាំងពូជញ៉ាំងពង្សរង្សីចរ	ញ៉ាំងឲ្យនគរមានច្បង	។
ញ៉ាំងសាសន៍ព្រះពុទ្ធឲ្យប្រពៃ	ញ៉ាំងធម៌វិន័យនិងសង្ឃ	
សន្តោសប្រោសសត្វកាត់វេរ	ទុកជាជំណាតទៅអើយ	។

សេចក្តីរាយការ អំពីអ្នកតំណាងខេត្តកំពត

តំប្រាក់ចំនួន ១.០០០៛ មកជូនព្រះរាជបណ្ណាល័យកម្ពុជា

ក្រមការ ជុំ - មេ" ធ្វើរាជការក្នុងព្រះរាជបណ្ណាល័យ អធិប្បាយ

នៅថ្ងៃ ២២ ខែយូក័នឆ្នាំ ១៩២៩ អ្នកតំណាងខេត្តកំពតមានយុទ្ធ
រក្សាភិបាល មក មេយុំ ។ ក្នុង ឧបាសក ជាប្រធាន មួយអន្លើដោយភិក្ខុ
សង្ឃចំនួន ៣០ អង្គ និងឧបាសកឧបាសិកាចំនួន ២០០ នាក់ បាននាំប្រាក់
ចំនួន ១០០០៛ មកជូនព្រះរាជបណ្ណាល័យកម្ពុជា ដើម្បីសុំឲ្យរាជមន្ទីរ
នេះបោះពុម្ពសៀវភៅចំរើនខ្លួននិងបញ្ចូលខ្លួន ចែកជាធម្មទានដល់គ្រប់
វត្ត ក្នុងកម្ពុជប្រទេស ។

ក្នុងថ្ងៃនោះឯងព្រះរាជបណ្ណាល័យ បានរៀបចំកន្លែងធំសម្រាប់
មើលសៀវភៅ ឲ្យទៅជាកន្លែងទទួលនៃនាក់តំណាងខេត្តទាំងនោះ ។

វេលាម៉ោង ៤ រសៀលអស់លោកកុន្យិយសេនាបតី អ្នកគ្រប់គ្រង
ព្រះរាជបណ្ណាល័យនឹងនាហ្មឺនសព្វមុខមន្ត្រីខ្លះ មានសម្តេចចៅហ្វាវ៉ាន់
វារៀនជ័យជាអធិបតី បានអញ្ជើញមកជួបជុំក្នុងទីព្រះរាជបណ្ណាល័យកម្ពុជា
ដើម្បីចាំទទួលឲ្យពរសព្វសាធុការដល់អ្នក ដែលនាំអំណោយដ៏ប្រសើរនេះ
មក ហើយដើម្បីនឹងញ៉ាំងសេចក្តីជ្រះថ្លាក្នុងបុព្វកម្មនេះ ឲ្យរឹងតែចម្រើន
ឡើងទៀត ។

ព្រះសង្ឃទាំង ២ គណៈក្នុងក្រុងភ្នំពេញ ក៏បាននិមន្តមកជាច្រើនអង្គ
តាមសេចក្តីនិមន្តរបស់ក្រសួងសង្ឃការ ។

លុះអ្នកតំណាងខេត្តបានចូលដល់មកជួបជុំ ក្នុងព្រះរាជបណ្ណាល័យ
ហើយ យុទ្ធរក្សាភិបាលមីក់ជាតំណាង ក៏បាននាំប្រាក់ចំនួន ១.០០០៛
តម្កល់លើជើងពានដាក់ចុះលើតុ ១ ចំពោះមុខអស់លោកកុស្ណ័យសេនាបតី
និងអ្នកគ្រប់គ្រងព្រះរាជបណ្ណាល័យ ក្នុងវេលានោះឯង សម្តេចចៅហ្វា
រាំងវារៀងជ័យ ក៏បានឲ្យពរសព្ទសាធុការ ដល់អ្នកតំណាងខេត្តទាំង
អស់ សូមឲ្យបានប្រកបដោយកុសលភាសី និងគុណសម្បត្តិ គ្រប់ប្រការ
គ្រប់ៗ គ្នាតរៀងទៅ ។

លុះចប់ពរសព្ទសាធុការហើយ យុទ្ធរក្សាភិបាល មីក់ ក៏តាំងសូត្រ
នូវសុន្ទរវារៀងដែលជាសេចក្តីពណ៌នាអំពីសេចក្តីជ្រះថ្លាក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា
ចំពោះមុខអស់លោកកុស្ណ័យសេនាបតី អ្នកគ្រប់គ្រងព្រះរាជបណ្ណាល័យ
នាហ្មឺនសព្វមុខមន្ត្រីនិងព្រះសង្ឃទាំង ២ គណៈ ដែលជួបជុំក្នុងទីនេះ ថា
ដូចនេះ ។

សុន្ទរវារៀងរបស់យុទ្ធរក្សាភិបាលមីក់

សូមក្រាបបង្គំទូល សូមក្រាបប្រតិបត្តិទ្រង់ និងលោកឡើងស៊ីដង្គ
សុប្បារមីយ័រ និងព្រះបាទម្ចាស់ សូមទ្រង់ជ្រាប សូមទានជ្រាប ។

ដ្បិតទូលព្រះបង្គំជាខ្ញុំ ព្រះបាទម្ចាស់ទាំងអស់គ្នា ព្រមទាំងព្រះ
ភិក្ខុសង្ឃសាមណេរទាំងឡាយក្នុងខេត្តកំពត មានគំនិតយល់ឃើញថា

តាំងពីដូចព្រះករុណាជាអម្ចាស់ជីវិត ព្រមនឹងរាជការប្រតិបត្តិក្នុងក្រុង
កម្ពុជាធិបតី ដែលបានជំនុំព្រមនឹងអស់លោកព្រះបាទម្ចាស់ជាក្នុងរយៈ
សេនាបតី បានបង្កើតឲ្យមានព្រះរាជបណ្ណាល័យនេះឡើង នោះយើងខ្ញុំ
ទាំងអស់គ្នាសឹងមានសេចក្តីចម្រើនដោយការចេះដឹង ស្គាល់ផ្លូវប្រតិបត្តិ
ក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនាបានយល់ភ្លឺច្បាស់លាស់ជាងអំពីដើមនេះ គឺអាស្រ័យ
សៀវភៅបោះពុម្ពជាគម្ពីរព្រះពុទ្ធសាសនានិងសុភាសិតផ្សេងៗ ដែលជា
គុណសម្បត្តិ របស់ព្រះរាជបណ្ណាល័យ ផ្សាយចេញឲ្យអស់យើងបាន
រៀនសូត្រ ។ យើងខ្ញុំយល់ឃើញតមកទៀតថា គួរតែយើងមាន
សេចក្តីខ្វល់ខ្វាយជួយឧបត្ថម្ភចំពោះព្រះរាជបណ្ណាល័យ ឲ្យរឹងរិតតែមាន
សេចក្តីចម្រើនរុងរឿង រីកផ្សាយធំទូលាយឡើងទៀត ប៉ុន្តែអម្បាលយើង
រាល់គ្នាចំណាយប្រាក់រាប់រយ រាប់ពាន់ កសាងការកុសល មានសង់វិហារ
សាលា កុដិ និងបុណ្យកម្មនិង បុណ្យបញ្ចុះសីមាជាដើម ម៉េចយើងអាចនាំ
គ្នាធ្វើរៀងៗ មកបាន ព្រោះយើងជឿជាក់ថា ធ្វើរួចហើយនឹងបាន
ផលបុណ្យជាកំណប់ទ្រព្យរបស់យើងជាប្រាកដ ។ ក៏ដូចជាព្រះរាជបណ្ណា
ល័យ ជាឃ្លាំងសម្បត្តិដ៏ច្រើនស៊ី គឺជាឃ្លាំងគម្ពីរសាស្ត្រាភ្នំច្បាប់ជា
កន្លែងលំនៅនៃចំណេះវិជ្ជា ជាសម្រាប់ឥស្សរជន នូវអស់ប្រជាជនទាំង
ឡាយក្នុងព្រះនគរ ជារបស់យើង។ មិនគួរភ្លេចនឹកមិនឃើញនោះឡើយ
យើងគួរតែជួយចំពោះ ដោយការបរិច្ចាគធនធានច្រើនៗ ម្នាក់ តាមសម
គួរដល់ទ្រព្យសម្បត្តិនិងសទ្ធារបស់យើង ហើយនាំយកមកដាក់ក្នុងព្រះ

រាជបណ្ណាល័យ ដើម្បីនឹងជួយឲ្យព្រះរាជបណ្ណាល័យ កាន់តែមានកម្លាំង
 រឹងមាំឡើង នឹងបោះបោះបុគ្គលសៀវភៅដែលជាគម្ពីរក្បួនច្បាប់ក្នុងព្រះពុទ្ធ
 សាសនា ហើយផ្សាយចេញឲ្យបានច្រើនផ្លូវចេះដឹងដល់អស់យើងរាល់
 គ្នា ឲ្យបានក្រៃលែងជាងសព្វថ្ងៃនេះឡើងទៀត ។

ព្រោះហេតុដូចមានសេចក្តីខាងលើនេះ ទូលព្រះបង្គំជាខ្ញុំព្រះបាទ
 ម្ចាស់ទាំងអស់គ្នាបានព្រមព្រៀងគ្នាចេញប្រាក់រាល់ខ្លួនបន្តិច ។ ម្នាក់ដោយ
 សេចក្តីស្រឡាញ់បានជាប្រាក់ចំនួន ១.០០០ រៀលនាំយកមកដាក់ក្នុងព្រះ
 រាជបណ្ណាល័យនេះ ដោយលោកឡឺវេស៊ីដង្គនិងលោកចៅហ្វាយខេត្តរបស់
 យើងខ្ញុំ ក៏មានសេចក្តីយល់ព្រមជាមួយនឹងអស់យើងខ្ញុំផង ។ ប្រាក់
 ចំនួនមួយពាន់រៀលនេះ យើងខ្ញុំសុំឲ្យព្រះរាជបណ្ណាល័យចាត់ចែងបោះពុម្ព
 ជាសៀវភៅ ព្រះវិន័យបញ្ចវគ្គសម្រាយប្រែចេញពីបាលីវិន័យចំដក
 សេចក្តីពិស្តារឲ្យយើងខ្ញុំ ហើយសុំឲ្យព្រះរាជបណ្ណាល័យ ចែកផ្សាយប្រ-
 គេនដល់លោកគ្រូចៅអធិការគ្រប់វត្តក្នុងក្រុងកម្ពុជាឲ្យយើងខ្ញុំ ពីព្រោះ
 ព្រះវិន័យនេះសព្វថ្ងៃនៅខាតមិនទាន់មានរាល់វត្តនៅឡើយ ។ ក្រែងប្រាក់
 នេះចំនួនតិចនឹងអាចបោះពុម្ពជាសៀវភៅចំនួនច្រើនមិនបាន នោះសុំឲ្យ
 ព្រះរាជបណ្ណាល័យជួយបំពេញ ហើយព្រះរាជបណ្ណាល័យចំណាយ
 សៀវភៅដែលលើសអំពីចំនួនត្រូវចែកនោះ ជាប្រយោជន៍សេចក្តីចម្រើន
 ក្នុងព្រះរាជបណ្ណាល័យចុះ ។ តែតាមសេចក្តីពេញចិត្តរបស់យើងខ្ញុំ ។ មាន
 សេចក្តីចំណង់ថា បើជាមានទំនងស្រួល គឺថាបើយើងខ្ញុំអស់គ្នាអាចនឹង

រិះរើលលកបាន នោះយើងខ្ញុំនឹងចេះតែនាំគ្នាធ្វើតបញ្ចប្រាក់បន្តិចៗ
ម្នាក់តាមកម្លាំងធនធាន ដូចទំនងយើងខ្ញុំនាំគ្នាធ្វើក្នុងគ្រានេះ តរៀងៗ
ទៅទៀត ជាធម្មទានទុកជាកំណប់ទ្រព្យដ៏ប្រសើររបស់យើងខ្ញុំទាំងអស់
គ្នា ។

សូមទៅតាមទាំងឡាយ ទទួលអនុមោទនាត្រេកអរ ចំពោះផល
និសង្សនៃធម្មទានរបស់យើងខ្ញុំនេះ ។

ដោយអានុភាពនៃធម្មទាននេះ សូមឲ្យមហានគរបាតាំងសែសមាន
សេចក្តីចម្រើន ។

សូមឲ្យព្រះនគរក្រុងកម្ពុជាធិបតីមានសេចក្តីចម្រើនៗ សព្វៗ កាល
ទៅហោង ។

លុះសូត្រចប់វេលាណា សម្តេចចៅហ្វាវាំងរៀងជ័យ ក៏ថ្ងៃសេចក្តី
អំណរគំណងព្រះករុណាជាអម្ចាស់ដ៏រិតលើត្បូង និងលោកឡឺវេស្ស័ដ្ឋ
សុបេរីយ៉ែរ សរសើរនូវបុណ្យកម្មនេះថាជាអំពើដ៏រិះសេសថ្លៃថ្លា និងបាន
ជាតម្រាប់ដំបូន្មានដល់ជនទាំងឡាយក្នុងកម្ពុជរដ្ឋ ព្រមទាំងសរសើរអំពី
សេចក្តីយល់ត្រូវរបស់យុទ្ធរក្សាភិបាលមកដែលជាមេគិតផ្ដើមឡើង ដោយ
ចេតនាជាញាណសម្បយុត្ត អាចញ៉ាំងមិត្តភក្តិទាំងប៉ុន្មានក្នុងខេត្តកំពត
ឲ្យយល់ត្រូវតាម ហើយចូលជួយដោយភាគតិចច្រើនតាមកម្លាំងធនធាន
បានជាសាច់ប្រាក់ ១.០០០រ នេះ យកមកជួយកម្លាំងព្រះរាជបណ្ណាល័យ
កម្ពុជា ឲ្យបានតែតែរឹងប៉ឹងឡើង សរសើរអំពីសៀវភៅចម្រើន និង

បញ្ចូលជាខ្លួន ដែលសុំឲ្យព្រះរាជបណ្ណាល័យបោះពុម្ពផ្សាយ ជាសៀវភៅ
ដ៏មានប្រយោជន៍ក្រៃលែងក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា ព្រោះជាគ្រឹះនៃវិន័យរបស់
ភិក្ខុសាមណេរ ដែលមានក្នុងព្រះវិន័យបិដកទាំងមូល គឺជាច្បាប់ដែល
អាចញ្ជាត់អ្នកបួសឲ្យស្គាល់ខុសត្រូវក្នុងការប្រើប្រាស់នូវគ្រូចិវេ និងបញ្ចូ-
លជាព្រះពុទ្ធសាសនា ដោយហេតុថា បើបញ្ចូលទាំងឡាយទ្រទ្រង់ព្រះ
វិន័យដោយហ្មត់ចត់ដរាបណា រឺព្រះពុទ្ធសាសនាក៏អាចចម្រើនថ្កុំថ្កើងបិត
ថេរទៅដរាបនោះ ។

លុះសម្តេចចៅហ្វា បានថ្ងែងសេចក្តីសរសើរនូវបុព្វកម្មនេះ ជា
សូរចេហើយ ព្រះសង្ឃទាំង ២ គណៈ ដែលបាននិមន្តមកជួបជុំក្នុងទីនោះ
ក៏តាំងសូត្រជយន្តោដែលជាធម៌ចម្រើននូវជ័យមង្គល ព្រមៗគ្រប់ព្រះអង្គ
ក្នុងវេលានោះ ជាទីញ៉ាំងបណ្ណាជនប្រុសស្រីទាំងប៉ុន្មានឲ្យសម្រេចចិត្តជ្រះ
ថ្លាក្នុងបុព្វកម្មនេះដ៏ក្រៃលែង លុះចប់ធម៌វេលាណា ទាំងអស់គ្នាក៏លើក
ដៃប្រណាម្យឡើង ទទួលអនុមោទនាថា សាធុ ព្រមៗគ្នាក្នុងវេលានោះ ។

ស្រេចហើយ ទើបអស់លោកកុំឡើយសេនាបតី និងនាហ្មឺនសព្វ
មុខមន្ត្រី អញ្ជើញត្រឡប់ទៅតាមផ្លូវទី១ មួយអង្វើដោយព្រះសង្ឃនិង
បណ្ណាជនប្រុសស្រីទាំងប៉ុន្មាន ដែលបាននិមន្ត បានអញ្ជើញមកកាន់ទី
បុណ្យនោះ ។

ការកុសលរបស់អ្នកតំណាងខេត្តកំពត ដែលមានយុទ្ធភូតាបាល

មកជាអធិបតី មិនបានអស់តែត្រឹមនេះទៅឡើយទេ នៅមានការកុសល
ម្យ៉ាងទៀត ដែលមិនមែនមានផលតិចច្រើនជាងគ្នាប៉ុន្មាន ហើយដែល
ខ្ញុំត្រូវការយកមកនិយាយរៀបរាប់ជា ១ គ្នាផង ព្រោះការកុសលនេះឯង
ជាប់តភ្ជាប់ការដែលទើបនឹងពោលហើយនេះ ខុសគ្នាតែការដែលពោល
ហើយ គឺនាំនូវហិរន្យវស្ស មកតម្កល់ក្នុងព្រះរាជបណ្ណាល័យនាក្រុងភ្នំពេញ
ហើយឯបុព្វកម្មដែលខ្ញុំនឹងអធិប្បាយតទៅនេះ គឺនាំយកសៀវភៅព្រះត្រៃ
បិដកជាអក្សរសៀម និងព្រះសារីរិកធាតុតម្កល់ដោយព្រះស្តេចមាស និង
ប្រាក់ពីក្រុងភ្នំពេញទៅតម្កល់ទុក ជាហិរន្យវស្សសាសនាក្នុងវត្តប្រាសាទ
យ៉ុងក្នុង ស្រុកតានី ខេត្តកំពតវិញ ។

យុទ្ធរក្សាភិបាលមកដែលជាមនុស្សចំណាន ១ ខាងធ្វើការជាកុសល
បានផ្ដើមធ្វើបុព្វកម្មលើកទី ២ នេះយូរមកហើយ គឺបានជាសៀវភៅព្រះ
ត្រៃបិដក (ព្រះសូត្រ, ព្រះវិន័យ, ព្រះអភិធម្ម) ១ ចប់ ចំនួន ៤៩
សៀវភៅនឹងទូលើ ១ ជាយូរហើយ យកមកផ្ញើទុកនៅក្រុងភ្នំពេញ នាទី
កុដិលោកព្រះគ្រូមែលបញ្ញា អ៊ឹម-ស៊ីរ ភាចារ្យក្នុងព្រះរាជបណ្ណាល័យកម្ពុជា
ដើម្បីចាំបានឧកាសដែលនឹងនាំហិរន្យវស្សមកជូនព្រះរាជបណ្ណាល័យ និង
ដង្ហែយកទៅតម្កល់ទុកក្នុងវត្តប្រាសាទ ដើម្បីសម្រួលដល់ការសិក្សា
របស់ភិក្ខុសាមណេរដែលជាអ្នករៀនសូត្រ រីឯព្រះសារីរិកធាតុដែលបាន
មកជាយូរហើយនោះ ទើបនឹងជួបជាងធ្វើព្រះស្តេចដោយមាស និង

ប្រាក់ ដើម្បីតម្កល់ជាទីបូជាគោរព ដង្ហែទៅជាមួយនឹងព្រះត្រៃបិដក
នោះ ។

លុះបានឧកាសនាំទូរហិរន្យវស្សមកក្នុងថ្ងៃ ២២ យូរវាំងនេះ ក៏តាំង
ចាប់ផ្តើមបុព្វកម្មលើកទី ២ នេះ នៅវេលាបន្ទាប់គ្នាពីកាលលើកមុន
គឺជាបាននិមន្តព្រះត្រៃបិដកនិងព្រះសារីរិកធាតុមកតម្កល់ជាបណ្តោះអាសន្ន
ក្នុងទីព្រះរាជបណ្ណាល័យ ហើយវេលាម៉ោង ៧ កន្លះយប់ ក្នុងថ្ងៃជាមួយ
បាននិមន្តធម្មកថិក ២ អង្គសម្តែងធម៌ទេសនា ក្នុងព្រះរាជបណ្ណាល័យ
កម្ពុជា គឺលោកគ្រូព្រះញាណបរិវិជ្ជា ឯម ចាន់ហ្វាងសាលាបរិយត្តិដាន់
ខ្ពស់ ១ និងលោកព្រះគ្រូសង្ឃវិជ្ជា ភាគ អាចារ្យបរមជ្រៀនភាសាសំស្ក្រឹត
ក្នុងសាលាដដែល ១ ក្នុងវេលាដែលរៀបចំសម្តែងធម៌ទេសនានោះព្រះរាជ
បណ្ណាល័យដែលជាមន្ទីរជំនឿលាយ ក្លាយទៅជាមន្ទីរយ៉ាងតូច ១ វិញ
ព្រោះក្នុងគ្រានោះមនុស្សដែលត្រូវការស្តាប់ធម៌ទេសនា ទាំងអ្នកបួសទាំង
គ្រហស្ថទៅជួបជុំណែនតាន់តាប់ជ្រៀតមិនចុះ សល់នៅខាងក្រៅជាច្រើន
ព្រោះព្រះថេរដែលជាធម្មកថិកទាំង ២ អង្គនេះ សុទ្ធតែល្បីល្បាញចេះចាំ
នូវធម៌វិន័យយ៉ាងស្អាតមុតមាំ ជាទីញ៉ាំងបណ្តាជនប្រុសស្រីឲ្យចង់ស្តាប់
ដោយក្រៃលែង អាស្រ័យហេតុនេះហើយ ទើបក្នុងយប់នោះ ឃើញមាន
មនុស្សដែលចូលមិនចុះ ឈរអង្គុយតាន់តាប់នៅខាងក្រៅជញ្ជាំងខ្លះក៏ខំ
ឡើងលើបង្អួចបង្អួតឡើងឲ្យតែបានស្តាប់ ឥតគិតដល់សេចក្តីនឿយព្រួយ

លំបាកឡើយ ។

ព្រះបេរទាំង ២ អង្គក៏តាំងចោទធ្វើយន្តវិស័យប្រស្នាផ្សេងៗ យ៉ាង
 ក្បោះក្បាយកណ្តាលមហាសន្និបាត ដើម្បីកម្ចាត់នូវវិមុត្តិសង្ស័យនៃមហា
 ជនទាំងឡាយ ដែលអង្គុយប្រឈមរូបាស្តាប់ដោយស្ងាត់ជ្រៀប ឥតមាន
 ប្រែប្រួលឆ្វេងស្តាំ ប្រុងស្មារតីត្រង់ត្រាប់នូវសព្វព្រះសទ្ធម្មទេសនាតែរៀង
 ខ្លួន លុះដល់ម៉ោង ១២ អធ្រាត្រ ព្រះធម្មកថិកទាំង ២ ព្រះអង្គក៏បង្វែច
 នូវធម៌ទេសនាព្រះសមគួរដល់កាលវេលាតែប៉ុណ្ណោះ និងទ្រទ្រង់ទៅ
 ទៀតមិនបាន រីឯអ្នកស្តាប់ទាំងអស់គ្នា ស្ទើរតែមិនចង់ក្រោកចេញក្នុង
 វេលានោះ ព្រោះមានសេចក្តីស្តាយដោយស្តាប់មិនទាន់ឆ្អែត ។

កាលណាព្រះភិក្ខុសាមណេរ និងបណ្ឌិតជនប្រុសស្រីវិលត្រឡប់ទៅ
 លំនៅវិញទី១ ។ គ្រប់រូបហើយ បានចាត់ការរៀបចំព្រះរាជបណ្ណាល័យ
 ដើម្បីឲ្យអ្នកតំណាងខេត្តកំពតសំណាក់ក្នុងរាត្រីនោះ គឺបានរៀបបន្ទប់ខាង
 ជើងសម្រាប់លោកសង្ឃ ហើយបន្ទប់ធំដែលជាកន្លែងទេសនាសម្រាប់
 ឧបាសកឧបាសិកា ទំរាំព្រឹកឡើងវេលាណា និងត្រឡប់វិលទៅក្នុងខេត្ត
 កំពតវិញ ។

លុះព្រឹកស្អែកឡើងនាថ្ងៃ ២៥ យូរ៉ាង ឆ្នាំ ១៩២៩ វេលាម៉ោង ៧
 អ្នកតំណាងខេត្តក៏តាំងរៀបចំនិមន្តព្រះត្រៃបិដកដែលជាក្នុងទូ យកទៅ
 តម្កល់ក្នុងថយន្តមួយអង្គនិងព្រះស្លឹកដែលតម្កល់ព្រះសារីរិកធាតុ ស្រេច

ហើយរថយន្តក៏បរតាមផ្លូវសំដៅឆ្ពោះកាន់យុទ្ធក្នុង ស្រុកតានី ក្នុងគ្រានោះ
ឯង ដើម្បីនឹងដង្ហែចូលក្នុងវត្តប្រាសាទ នៅវេលាម៉ោង ៣ រសៀល
ក្នុងទីវារោះ ។

ឯអ្នកស្រីក្រមុំការប៉ុឡែស ដែលជាចណ្ឌារក្សនៃព្រះរាជចណ្ឌាល័យ
កម្ពុជា ក៏បានអញ្ជើញទៅកាន់ចុណ្ឌរោះដែរ ដោយយុទ្ធរក្សាក៏បាល
មក និងអ្នកតំណាងខែត្រកំភពទាំងអស់គ្នាបានសូមឲ្យអញ្ជើញទៅ តែ
បានចេញពីភ្នំពេញក្នុងពេលក្រោយ គឺម៉ោង ១១ កន្លះថ្ងៃជាមួយ ។

យើងមានសេចក្តីសង្ឃឹមថា របៀបចុណ្ឌដែលរៀបចំដង្ហែចូលក្នុង
វត្តប្រាសាទនោះនឹងថ្កុំថ្កើងរុងរឿងល្អ គួរជាទីជ្រះថ្លាដល់ម្ចាស់ខានពន់
ពេកណាស់ ហើយនឹងបានជាទីស្ងួចនិងជាតម្រាប់ដល់មនុស្សជាតិច្រុស
ស្រីដែលមិនទាន់បានធ្វើបុណ្យកម្មនេះ ។

ទីបំផុតនេះ យើងសូមបួងសួងអស់ទេពនិករទាំង ១ ហ្នឹងលោក
ធាតុដែលមានញាណទិព្វសូមឲ្យពរសព្វសាធុការនិងចម្រើនចម្រើនដល់អ្នក
តំណាងខែត្រកំភពទាំងអស់គ្នា មានយុទ្ធរក្សាក៏បាលមក ជាទានិស្សរា-
ជិចតិ ដែលមានសេចក្តីជ្រះថ្លាដ៏ច្រើនស្រី បានធ្វើអំពើយ៉ាងវិសេសនេះ
ឲ្យបានសេចក្តីសុខសេចក្តីចម្រើនគ្រប់ ៗ កាលទៅហោង ។

